

บทที่ 3

สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับนิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขาย

3.1 สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

3.1.1 ความหมายของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ความหมายของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไม่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 แต่บทบัญญัติมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้ให้นิยามของคำว่าข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า หมายถึง คำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายสินค้าเกษตรซึ่งผู้ซื้อหรือผู้ขายส่งเข้าตลาด และได้รับการยืนยันเกี่ยวกับปริมาณ ราคา และระยะเวลารับมอบหรือส่งมอบสินค้าเกษตรนั้นจากตลาดแล้ว ซึ่งพอนำมาเทียบเคียงกับความหมายของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้

มงคล ทวีวิทย์ ได้ให้ความหมายของคำว่า สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไว้ว่าเป็นสัญญาหรือข้อตกลงที่ผู้ขายตกลงขายและผู้ซื้อตกลงซื้อสินค้าเกษตร เพื่อให้มีการส่งมอบและชำระราคากันในวันข้างหน้าตามชนิด คุณภาพ ปริมาณ และราคาที่ได้ตกลงกันไว้แน่นอน โดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีพันธะหน้าที่ผูกพันซึ่งกันและกัน¹

อัจฉราวรรณ งามญาณ ได้ให้ความหมายของคำว่า สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไว้ว่าเป็นข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายซึ่งเรียกร้องให้ผู้ขายส่งมอบสินค้าเกษตรแก่ผู้ซื้อสินค้าเกษตรที่ส่งมอบจะนับรวม โภคภัณฑ์ตามชนิดที่ระบุ ตามจำนวน และเกรดที่กำหนด ในเวลาหนึ่งที่แน่นอนในอนาคต ตามราคาที่ได้ตกลงกันในวันทำสัญญา²

ผู้เขียนเห็นว่าสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หมายถึง สัญญาหรือข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในสินค้าเกษตร โดยผู้ซื้อตกลงรับมอบและผู้ขายตกลงส่งมอบสินค้าในเวลาใดเวลา

¹ มงคล ทวีวิทย์. (2545). *สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 : ศึกษาเฉพาะกรณีรูปแบบและการบังคับใช้สัญญาซื้อขายล่วงหน้า*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 94

² อัจฉราวรรณ งามญาณ. (2543). *ตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 32

หนึ่งที่กำหนดไว้ตามราคาที่ตกลงกันในวันทำสัญญา โดยผู้ขายยังไม่ต้องส่งมอบสินค้าและผู้ซื้อยังไม่ต้องชำระราคา

3.1.2 ลักษณะของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ลักษณะประการแรก

เป็นสัญญาประเภทหนึ่งซึ่งประกอบไปด้วยคู่สัญญาสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย ตกลงขายสินค้าเกษตรให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้ซื้อ โดยจะทำการซื้อขายผ่านตัวแทนหรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าซึ่งเป็นสมาชิกของตลาด เมื่อสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเกิดขึ้น ตลาด (สำนักหักบัญชี) จะเข้าเป็นคู่สัญญาแทนที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้กับทั้งฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ขาย ซึ่งการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแบ่งขั้นตอนในการส่งคำสั่งซื้อและคำสั่งขายเพื่อเข้าทำสัญญาซื้อขายได้ 2 ขั้นตอน คือ ในขั้นตอนที่ผู้ซื้อขายส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวไปให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของตน และอีกขั้นตอนหนึ่งคือ เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่ได้รับจากผู้ซื้อหรือผู้ขายเข้าสู่ระบบของตลาด

(1) ขั้นตอนในการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากผู้ซื้อหรือผู้ขายไปยังนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตน

หากผู้ซื้อต้องการส่งคำสั่งซื้อหรือผู้ขายต้องการส่งคำสั่งขายไปยังนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตน สามารถกระทำได้หลายวิธี คือ อาจทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเตรียมแบบฟอร์มใบคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายไว้ ภายในแบบฟอร์มนั้นประกอบด้วยรายการสำคัญตามที่กฎหมายกำหนด และผู้ที่ต้องการส่งคำสั่งดังกล่าวจะต้องลงลายมือชื่อกำกับด้วย หรืออาจทำคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายโดยวิธีส่งคำสั่งซื้อขายทางโทรศัพท์ ผู้ซื้อผู้ขายสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลบัญชีของตนเพื่อส่งซื้อหรือขายทางโทรศัพท์ได้ และเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับคำสั่งจากผู้ซื้อผู้ขายแล้วก็จะป้อนคำสั่งซื้อขายนั้นเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดทันที หรืออาจทำคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายโดยวิธีส่งคำสั่งซื้อขายผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้ โดยผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นลูกค้าจะมีรหัสส่วนตัวที่สามารถใช้ในการส่งคำสั่งซื้อขาย และตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ เช่น สถานะของคำสั่งซื้อขาย สถานะเงินประกัน จำนวนสัญญาที่ถือครองอยู่ เป็นต้น³

ในการทำคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวนี้ จะต้องระบุว่าต้องการซื้อหรือขายสินค้าเกษตรประเภทและชนิดใด เดือนและปีที่ครบกำหนดส่งมอบ ราคาต่อหน่วย จำนวนหน่วยการซื้อ

³ ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย. *เปิดประตูสู่การลงทุนในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ฉบับปรับปรุง. หน้า 18 - 19

ขาย และประเภทของคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขาย⁴ ดังนั้นในการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายต้องระบุราคาซื้อขายด้วย หากเป็นกรณีคำสั่งซื้อระบบคอมพิวเตอร์จะจับคู่กับคำสั่งขายต่อเมื่อได้ราคาตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งซื้อหรือต่ำกว่า หากเป็นกรณีคำสั่งขายระบบคอมพิวเตอร์จะจับคู่กับคำสั่งซื้อต่อเมื่อได้ราคาตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งขายหรือสูงกว่า นอกจากนั้นยังต้องระบุจำนวนหน่วยที่ต้องการซื้อขายด้วย แม้กระนั้นก็ตามก็มิได้หมายความว่าสินค้าเกษตรที่ซื้อขายกันนั้นจะได้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว เนื่องจากการกำหนดไว้แต่เพียงประเภทของสินค้าเกษตรที่จะทำการซื้อขายกันเท่านั้น ยังมีได้กระทำการใด ๆ อันเป็นการบ่งไว้แน่นอนว่าสินค้าเกษตรอันไหน หรือหีบห่อใดที่จะทำการซื้อขายกัน ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับสินค้าเกษตรที่ต้องการซื้อขาย ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าของสินค้าเกษตรแต่ละประเภทที่ตลาดได้กำหนดเป็นมาตรฐานไว้แล้ว

นอกจากนั้น เพื่อยืนยันถึงความชัดเจนและถูกต้องของคำสั่งซื้อขายที่ได้รับจากผู้ซื้อผู้ขายนั้น ก่อนที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายเข้าสู่ตลาดแทนผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นลูกค้าของตน จะต้องทำการตรวจสอบคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวว่าตรงตามความต้องการของลูกค้า และตรงตามรายละเอียดที่กำหนดในข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าของสินค้าเกษตรแต่ละประเภท รวมถึงประเภทของคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายตามที่ตลาดกำหนดด้วย⁵

(2) ขั้นตอนในการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าสู่ระบบ

ตลาด

การส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าสู่ระบบของตลาดแทนผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นลูกค้าของตนนั้น ในการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องแสดงรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนด อันรวมถึงประเภทและชนิดสินค้าเกษตร เดือนและปีที่ครบกำหนดส่งมอบ ราคาต่อหน่วย จำนวนหน่วยการซื้อขาย ตามที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายที่เป็นลูกค้าของตนต้องการจะทำคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายนั้น⁶ ส่วนเรื่องคุณภาพของสินค้าเกษตรที่ต้องการทำการซื้อขายนั้น ตลาดได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐานแล้ว

ดังนั้น จากลักษณะของคำสั่งซื้อที่แสดงให้เห็นว่าผู้ซื้อต้องการสินค้าอะไร ราคาเท่าใด จำนวนเท่าไร มีการส่งมอบเมื่อใด และลักษณะของคำสั่งขายที่แสดงให้เห็นว่าผู้ขายต้องการสินค้า

⁴ กรมการค้าภายใน. (2543). *ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า*. กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์. หน้า 16

⁵ ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดของสมาชิกประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ.2547 ข้อ 21

⁶ ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดของสมาชิกประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ.2547 ข้อ 13

อะไร ราคาเท่าใด จำนวนเท่าไร มีการส่งมอบเมื่อใด หากมองอย่างผิวเผินแล้วอาจจะเข้าใจว่าคำสั่งซื้อและคำสั่งขายนั้นมีลักษณะเป็นคำเสนอ ที่อาจทำให้สัญญาเกิดขึ้นได้เมื่อผู้รับสนองตอบกลับมาก แต่เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้จะเห็นได้ว่าทั้งคำสั่งซื้อและคำสั่งขายดังกล่าวต่างไม่มีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอที่จะเป็นคำเสนอได้จึงมีลักษณะเป็นคำเชื้อเชิญเท่านั้น

ลักษณะประการที่ 2

การซื้อขายกระทำได้ที่เฉพาะในตลาดที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 โดยตลาดจะเป็นผู้กำหนดสัญญามาตรฐาน ซึ่งตลาดตามที่ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตร พ. ศ. 2542 กำหนดไว้ คือตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคลอิสระ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการซื้อขายสินค้าเกษตรให้แก่ผู้ซื้อผู้ขายเพื่อส่งมอบและรับมอบสินค้ากันในอนาคต โดยมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และกฎระเบียบที่ชัดเจนให้ผู้ซื้อและผู้ขายปฏิบัติ โดยตลาดจะกำกับดูแลและรับผิดชอบให้มีการปฏิบัติตามสัญญาที่มีมาตรฐานอย่างเป็นระบบ โดยจะเป็นคู่สัญญาของฝ่ายผู้ซื้อและคู่สัญญาของฝ่ายผู้ขาย รวมทั้งจัดให้มีวิธีการรับมอบและส่งมอบสินค้า รวมถึงกำหนดมาตรฐานของสินค้า โดยผ่านทางสำนักหักบัญชีด้วย และในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่ละแห่งจะต้องมีสำนักหักบัญชี เพื่อให้การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น สำนักหักบัญชีมีหน้าที่รับผิดชอบในการชำระสะสางบัญชีระหว่างลูกค้าที่เข้ามาซื้อขายในตลาด เรียกเก็บและเก็บรักษาเงินมาร์จิน กำกับดูแลการรับหรือส่งมอบสินค้า และรายงานข้อมูลการซื้อขาย

ลักษณะประการที่ 3

ผู้ซื้อและผู้ขายต้องวางเงินประกันขั้นต้นไว้กับตลาดเพื่อป้องกันการไม่ปฏิบัติตามสัญญา หรือที่เรียกว่าเงินมาร์จิน⁷ นั่นเอง ด้วยเหตุที่ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องนำมาวางไว้กับตลาด เงินมาร์จินจึงมิใช่เงินมัดจำตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 377 แม้จะมีลักษณะบางประการคล้ายกันอยู่บ้าง เช่น เพื่อเป็นหลักฐานในการทำสัญญา หมายความว่า การส่งมอบ “มัดจำ” ให้แก่กันไว้ ย่อมเป็นหลักฐานเบื้องต้นประการหนึ่งว่า ได้มีสัญญาแล้วเสมอ ยกเว้นบางกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้ เกี่ยวกับการชำระหนี้บางส่วน หรือการมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับผิดชอบถือเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องแทนมัดจำก็ได้ เช่น มาตรา ๔๕๖ วรรคสอง เป็นต้น เพื่อเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญา หรือเพื่อเป็นค่าเสียหาย เป็นบทบัญญัติที่มีได้บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๗๗ โดยตรง แต่ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๕๐ และนอกจากนี้มัดจำในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 378(1) ได้กำหนดสิทธิในการรับมัดจำ โดยการจัดเอามัดจำเป็นการใช้เงินบางส่วนในเมื่อชำระหนี้ เงินมาร์จินจึงมิใช่

⁷ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 มาตรา 101

มีลักษณะเป็นมัดจำ แต่เป็นเงินที่คู่สัญญาทั้งฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ขายจะต้องนำมาวางไว้กับตลาด (สำนักบัญชี) เพื่อป้องกันมิให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายผิดสัญญา

นอกจากนี้การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงต้องมีการกำหนดวงเงินมาร์จินอย่างเข้มงวดเมื่อสิ้นสุดการซื้อขายแต่ละวัน เพื่อป้องกันมิให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายที่มีผลขาดทุนมากเกินไปบิดพลิ้วไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้นระบบการวางเงินมาร์จินจึงเปรียบเสมือนระบบเตือนภัยที่คอยบังคับหรือคอยบอกให้ลูกค้าทราบสถานะของตนตลอดเวลาในทุกสิ้นวันที่มีการซื้อขาย เพื่อที่จะได้หาหนทางแก้ไขหรือดำเนินการใด ๆ ที่จะเป็ผลเสียต่อตนเองน้อยที่สุด ก่อนที่สัญญาซื้อขายล่วงหน้าจะครบกำหนด

วิธีการปรับฐานะบัญชีเงินประกันจะกระทำเมื่อสิ้นสุดการซื้อขายในแต่ละวัน เพื่อป้องกันมิให้สถานะของผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีการมากเกินไปในการนำเงินประกันมาวางไว้ในบัญชี ซึ่งสำนักหักบัญชีจะดูว่าราคาซื้อขายที่ลูกค้าซื้อหรือขายล่วงหน้า มีราคาลดลงหรือสูงขึ้น หากลูกค้าที่ซื้อไว้ขาดทุน ลูกค้าที่ขายก็จะได้กำไร การกำไรหรือขาดทุนตามบัญชีดังกล่าวไม่ได้เรียกว่ากำไรที่เกิดขึ้นจริงหรือขาดทุนจริง กำไรหรือขาดทุนจริงจะเกิดขึ้นเมื่อสัญญาล่วงหน้าได้รับการระงับเท่านั้น การคิดกำไรขาดทุนตามบัญชีเงินฝากดังกล่าวคำนวณจากราคาที่ลูกค้าซื้อหรือขายไว้กับราคาปิดตลาดในทุกสิ้นวันซื้อขาย และจะมีการคิดเทียบกำไรขาดทุนกับราคาที่เปลี่ยนแปลงไปทุกวัน จนกว่าสัญญาจะครบกำหนดให้มีการซื้อขาย หรือได้รับการระงับ และหากผู้ซื้อและผู้ขายยังคงถือสัญญาไว้จนครบกำหนด หากเงินในบัญชีของฝ่ายใดมีมูลค่าต่ำกว่าที่สำนักหักบัญชีกำหนด ฝ่ายนั้นจะมีภาระที่จะต้องหาเงินมาเติมในบัญชีของตน และหากมีมากกว่าก็สามารถถอนคืนไปได้

ลักษณะประการที่ 4

คู่สัญญาจะต้องตกลงกันชำระราคาและส่งมอบสินค้าในอนาคต ตามราคาที่กำหนดไว้ในวันทำสัญญา สินค้าเกษตรแม้จะยังไม่ได้อยู่ในขณะทำสัญญา แต่เป็นสินค้าเกษตรที่คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าอันมีลักษณะเป็นทรัพย์สินในอนาคต⁸ ก็สามารถซื้อขายกันได้ โดยเมื่อถึงกำหนดส่งมอบสินค้า ผู้ขายสามารถนำสินค้ามาส่งมอบได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ และไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้ามาจากที่ใด ขอให้เป็สินค้าที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดในสัญญาเท่านั้น ก็สามารถนำมาชำระหนี้ได้

⁸ จำปี โสทธิพันธุ์. (2548). คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม).

ลักษณะประการที่ 5

ในการชำระราคาสินค้าต้องทำผ่านบริษัทตัวแทนนายหน้า ซึ่งบริษัทตัวแทนนายหน้านั้นต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าให้เข้ามาเป็นสมาชิกเสียก่อน นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้นระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยจะเป็นผู้จัดหาและรับคำสั่งซื้อหรือขายล่วงหน้าจากลูกค้าทั่วไป ซึ่งตามระเบียบขณะนี้ต้องเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งในประเทศไทยและมีสัดส่วนผู้ถือหุ้น 1 ใน 4 ถือสัญชาติไทย โดยมีตัวแทนซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นตัวแทนของบริษัทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าในการหาลูกค้าทั่วไปมาซื้อขายล่วงหน้า

ต่างจากการชำระราคาสินค้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องซื้อขายซึ่งจากลักษณะของสัญญาซื้อขายที่ว่า “ผู้ซื้อตกลงจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย ” ทำให้ทราบได้ว่าเมื่อสัญญาซื้อขายเกิดขึ้น ผู้ซื้อมีหน้าที่ที่จะต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย ซึ่งตามปกติทั่วไปแล้วเมื่อเกิดสัญญาซื้อขาย ผู้ซื้อต้องชำระราคาทันที เว้นแต่คู่สัญญาจะได้ตกลงกันไว้เป็นประการอื่น

ลักษณะประการที่ 6

เป็นสัญญาที่คู่สัญญาสามารถเลิกสัญญาได้ก่อนสัญญาครบกำหนด สัญญาซื้อขายล่วงหน้ามีลักษณะเป็นสัญญาที่คู่สัญญาสามารถปลดภาระความผูกพันออกไปได้ก่อนสัญญาครบกำหนดโดยการโอนเปลี่ยนมือ หรือที่เรียกว่าการล้างฐานะการถือครองหรือหักล้างสัญญานั้นเอง ซึ่งก็หมายถึง การที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายประสงค์จะทำให้สัญญาหรือความผูกพันที่เกิดขึ้นจากสัญญาในครั้งแรกที่ได้ทำไว้จบสิ้นลง สามารถทำได้โดยการซื้อหรือขายสัญญาในทางตรงข้ามกับสถานะของสัญญาเดิม กล่าวคือ ถ้าถือสัญญาซื้อล่วงหน้าอยู่สามารถหักล้างได้โดยการทำสัญญาขายล่วงหน้า ทั้งนี้สัญญาซื้อหรือขายล่วงหน้าที่ทำขึ้นใหม่ในทางตรงกันข้ามกับสถานะของสัญญาเดิมนั้น จะต้องเป็นสินค้าชนิดหรือประเภทเดียวกันและเดือนส่งมอบเดียวกัน โดยหากผู้ซื้อหรือผู้ขายประสงค์จะทำการล้างฐานะการถือครองของตนที่มีอยู่ในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จะต้องกระทำก่อนที่สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้านั้นจะครบกำหนดระยะเวลาในการส่งมอบ - รับมอบสินค้า แต่หากที่ได้ศึกษามาแล้วว่า ก่อนครบกำหนดเวลาส่งมอบ - รับมอบสินค้าตามสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ผู้ซื้อผู้ขายจะยังไม่สามารถทราบได้ว่าคู่สัญญาของตนเป็นผู้ใด ดังนั้น ตลาดโดยสำนักหักบัญชีจึงเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการล้างฐานะการถือครอง กล่าวคือ เข้ามาเป็นตัวกลางในการซื้อขายโดยเป็นคู่สัญญาให้กับทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ส่งผลให้ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถหักล้างสถานะของตนได้ก่อนสัญญาครบกำหนด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการล้างฐานะการถือครองของผู้ซื้อหรือผู้ขายสามารถทำได้โดยไม่ต้องได้รับความเห็นพ้องจากอีกคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด โดยหากผู้ซื้อหรือผู้ขายประสงค์จะล้างฐานะการถือครองสามารถทำได้โดยผ่านทางนายหน้าซื้อ

ขายสินค้าล่วงหน้าของตน และเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำการล้างฐานะสำเร็จ ความผูกพันของผู้ซื้อหรือผู้ขายที่มีต่อสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงเป็นอันระงับสิ้นไป

ลักษณะประการที่ 7

ผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ไม่สามารถทราบได้ว่าคู่สัญญาของตนเป็นใครจนกว่าจะถึงกำหนดส่งมอบ – รับมอบสินค้า

ลักษณะประการที่ 8

เป็นสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 459 บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาบังคับไว้ ท่านว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอนไป จนกว่าการจะได้เป็นไปตามเงื่อนไข หรือถึงกำหนดเวลานั้น” ซึ่งคำว่า “สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา” ในมาตรานี้จึงมีความหมายถึงสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด เพราะมีลักษณะเป็นสัญญาซื้อขายซึ่งคู่สัญญาได้ตกลงกันเสร็จเด็ดขาดในคุณภาพ ประเภท ปริมาณ ตลอดจนรายละเอียดอื่น ๆ แห่งสัญญาโดยสำเร็จบริบูรณ์ และไม่ต้องการทำอะไรเพิ่มเติมต่อไปตามแบบของกฎหมายอีก การโอนกรรมสิทธิ์โดยสำเร็จบริบูรณ์จึงไม่ใช่สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด ดังนั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินค้าเกษตรที่ทำการซื้อขายจึงยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อในทันทีในขณะที่ทำสัญญาซื้อขาย เงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาก็คือเหตุที่มาประวิงไม่ให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อ จนกว่าจะเป็นไปตามเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลา⁹

ลักษณะประการที่ 9

กระบวนการก่อให้เกิดสัญญาต่างจากกระบวนการก่อสัญญาทั่วไป โดยสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามิได้มีกระบวนการในการก่อให้เกิดสัญญาดังเช่นสัญญาทั่วไปที่เมื่อมีคำเสนอและคำสนองต้องตรงกันแล้วจะก่อให้เกิดสัญญาขึ้น เนื่องจากคำสั่งซื้อและคำสั่งขายต่างก็มีลักษณะเป็นคำเชื่อเชิฐทั้งสิ้น และจากวิธีการซื้อขายในตลาดตามที่ได้กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าไม่สามารถหาคำเสนอและคำสนองตามกระบวนการก่อให้เกิดสัญญาในลักษณะทั่วไปได้ แต่กระบวนการในการก่อสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นั้นน่าจะมีลักษณะเหมือนกับการเจรจา โดยต่างฝ่ายต่างเจรจากันผ่านตัวกลางคือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ซื้อ และนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ขาย จากนั้นนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของแต่ละฝ่ายต่างใช้ระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดมาเป็นตัวกลางในการเชื่อมนิติสัมพันธ์อีกทีหนึ่ง トラบไคที่คอมพิวเตอร์ยังจับคู่คำสั่งซื้อและคำสั่งขายที่มีราคาตรงกันไม่ได้ หมายความว่าแต่ละฝ่ายยังอยู่ในขั้นตอนของการเจรจากัน และเมื่อคอมพิวเตอร์ของตลาดทำการจับคู่คำสั่งซื้อและคำสั่งขายที่มีราคาตรงกันได้สำเร็จ ทำให้เกิด

⁹ จำปี โสคติพันธุ์. *อ่าวแล้ว เจริญรอดที่ 8*. หน้า 128 - 130

ข้อสรุปและเกิดข้อตกลงขึ้น ส่งผลให้เกิดสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้นทันทีนั้น
เปรียบเสมือนเมื่อการเจรจาสำเร็จสามารถตกลงกันได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว สัญญาจึงเกิดขึ้นนั่นเอง

ลักษณะประการที่ 10

ทรัพย์สินที่ซื้อขายล่วงหน้ามิใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 460 ได้กำหนดว่าในการซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดลงไว้แน่นอนนั้น ท่านว่ากรรมสิทธิ์
ยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้หมาย หรือนับ ชั่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่นเพื่อให้บังคับ
ทรัพย์สินนั้นออกเป็นแน่นอนแล้ว ในการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถ้าผู้ขายยังจะต้องนับ ชั่ง ตวง
วัดหรือทำการอย่างอื่น หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สิน เพื่อให้รู้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้น
แน่นอน ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอน ไปยังผู้ซื้อจนกว่าการหรือสิ่งนั้นได้ทำแล้ว แต่สินค้าเกษตร
ล่วงหน้าที่จะทำการซื้อขายกันนั้นยังไม่ได้กำหนดลงไว้แน่นอน เพียงแต่ระบุจำนวน ปริมาณ
คุณภาพของสินค้าหรือทรัพย์สินที่ซื้อขายไว้เท่านั้น เช่นยางแผ่นดิบรมควัน ชั้น 3 ข้าวสาร 100 % ชั้น 2
เป็นต้น สินค้าเกษตรทั้งสองชนิดดังกล่าวมิใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

ลักษณะประการที่ 11

ไม่มีแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ทำ โดยกฎหมายได้กำหนดให้การซื้อขายสินค้าเกษตร
ล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยนั้น ผู้ซื้อผู้ขายต้องทำการซื้อขายตาม
หลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 รวมทั้ง
หลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการตลาดได้กำหนดไว้ด้วย¹⁰ ซึ่งข้อบังคับ
คณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้กำหนดให้ผู้ซื้อผู้ขายที่ต้องการเข้าทำการซื้อขายสินค้า
เกษตรล่วงหน้าในตลาดต้องทำการซื้อขายผ่านทางนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าซึ่งเป็น
สมาชิกของตลาดเท่านั้น¹¹ และต้องปฏิบัติตามวิธีการซื้อขายที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อพิจารณาใน
เบื้องต้นแล้ว ดูเหมือนว่าลักษณะดังกล่าวเป็นแบบพิเศษที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะสำหรับการ
ทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า
พ.ศ.2542 รวมถึงหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดโดยคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ามิได้
กำหนดผลโดยเฉพาะว่า หากไม่ได้ทำตามแบบดังกล่าวแล้วจะส่งผลให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตร
ล่วงหน้านั้นตกเป็นโมฆะหรือไม่ ดังนั้นจึงมีประเด็นน่าพิจารณาว่าหากผู้ซื้อผู้ขายมิได้ทำตามแบบ
ดังกล่าวที่กฎหมายกำหนดแล้ว จะส่งผลให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นโมฆะตาม
หลักทั่วไปในมาตรา 152 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ นอกจากนั้น แบบของ

¹⁰ พ.ร.บ.การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 101.

¹¹ ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการดำเนินการซื้อ
ขายล่วงหน้าในตลาดของสมาชิกประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ.2547 ข้อ 6

สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าถือเป็นแบบอันเป็นองค์ประกอบแห่งความสมบูรณ์ของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าหรือไม่ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวเมื่อได้พิจารณาถึงลงไปแล้ว กรณีแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าหากไม่ได้ทำแล้ว จะส่งผลให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตกเป็นโมฆะหรือไม่นั้น จะอาศัยผลตามหลักทั่วไป ในมาตรา 152 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ อันจะส่งผลให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นโมฆะหากมิได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้หาได้ไม่ เนื่องจากแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าดังกล่าวนี้เป็นแบบในความหมายทั่วไป¹² กล่าวคือ เป็นวิธีการที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลที่ประสงค์จะทำการซื้อขายสินค้าในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องกระทำ เพื่อให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้านั้นเกิดขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งหากผู้ซื้อผู้ขายไม่ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ จะส่งผลให้ผู้ซื้อผู้ขายไม่สามารถเข้าทำการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย กล่าวคือ ไม่สามารถเข้าทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงไม่ใช่แบบที่เป็นองค์ประกอบแห่งความสมบูรณ์ของสัญญา ซึ่งหากไม่ได้ทำตามแบบแล้วนั้นจะส่งผลให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152 แต่อย่างใด

ลักษณะประการที่ 12

การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาดซื้อขายล่วงหน้า นั้น จะถูกกำหนดให้มีการแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นช่วง ๆ กล่าวคือลูกค้าหรือผู้ซื้อหรือผู้ขายเมื่อจะเข้ามาซื้อหรือขายจะต้องมีสัญญาหรือข้อตกลงกับนายหน้าหรือตัวแทนก่อน ทั้งในเรื่องของการเปิดบัญชีเงินที่ใช้ในการซื้อขาย วิธีการตั้งซื้อหรือขายที่ปฏิบัติต่อกัน จำนวนเงินประกันที่จะกำหนดให้มีหรือใช้ตามสัญญา ความรับผิดชอบ รวมถึงหน้าที่ต่าง ๆ ที่คู่สัญญาจะปฏิบัติต่อกัน ขณะเดียวกันนายหน้าหรือตัวแทนของลูกค้าก็จะมีการทำข้อตกลงกับตลาดหรือสำนักหักบัญชี เพื่อให้เกิดพันธะผูกพันตามกฎหมาย ซึ่งในข้อสัญญาระหว่างนายหน้าที่กระทำกับตลาดหรือสำนักหักบัญชี จะมีหลักใหญ่ ๆ ที่ผูกพันถึงขบวนการซื้อขาย การหักบัญชีระหว่างกัน รวมถึงหน้าที่และความรับผิดชอบถ้าหากลูกค้าผิดสัญญา ไม่ยอมชำระราคาหรือส่งมอบสินค้า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้านั้นก็จะต้องรับผิดชอบต่อตลาดหรือสำนักหักบัญชีไปก่อน แล้วไปไล่เบี้ยเอาจากลูกค้าของตนในภายหลัง สำหรับในส่วนในตลาดหรือสำนักหักบัญชี ก็จะมีสิทธิเพียงไล่เบี้ยเอากับสมาชิกคือตัวแทนหรือนายหน้าของตนเท่านั้น จะไม่มีสิทธิไปไล่เบี้ยลูกค้าแต่อย่างใด

¹² สุภัททิยะ ศุภางคเสน. (2542). *สัญญาซื้อขาย : ศึกษาในเชิงทฤษฎี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 57

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงไม่ใช่ คอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) เพราะมีรายละเอียดและลักษณะที่แตกต่างกันอยู่หลายประการ

คอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) คือ ระบบการเกษตร (การเลี้ยงสัตว์หรือการเพาะปลูกพืช) ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้า ระหว่างฝ่ายเกษตรกรเจ้าของฟาร์ม เรียกว่า "ฟาร์มประกัน" กับคู่สัญญา คือ "ผู้รับประกัน" ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นบริษัทเอกชนที่สัญญาว่าจะซื้อผลผลิตคืนจากอีกฝ่ายในราคาที่ได้ตกลงกันไว้ตั้งแต่ต้น เรียกว่า "ราคาประกัน" ที่จะเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อครบกำหนดสัญญา

ระบบนี้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1. การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและวิชาการ โดยบริษัทจะสรรหาเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาแนะนำ ให้กับเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของกิจการที่มีสิทธิเลือกที่จะขายผลผลิตเองหรือขายให้กับบริษัทก็ได้

2. ฟาร์มจ้างเลี้ยง เกษตรกรเป็นเจ้าของกิจการ ที่รับจ้างทำการผลิต ให้กับบริษัทคู่สัญญา ซึ่งจะรับผิดชอบเรื่องต้นทุนการผลิตทั้งหมด แล้วจ่ายเป็นผลตอบแทนให้เกษตรกร และ

3. ฟาร์มประกันราคา เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของกิจการ จะรับผิดชอบต้นทุนการผลิตเอง โดยต้องซื้อวัตถุดิบทั้งหมดจากบริษัทตามราคาที่ได้ตกลงกันไว้ และขายผลผลิตทั้งหมดคืนให้บริษัทตามราคาประกัน

คอนแทรคฟาร์ม ถือว่าไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย เพราะมีหลายบริษัทที่ใช้ระบบนี้ในการทำธุรกิจแล้วประสบความสำเร็จ ที่เห็นได้ชัดคือ บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) ที่ทำระบบคอนแทรคฟาร์ม โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ มานานกว่า 30 ปี เท่าที่เห็นก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากทั้งบริษัทและตัวเกษตรกร ยืนยันได้จากเกษตรกรที่ร่วมโครงการเฉพาะฟาร์มเลี้ยงสัตว์ทั่วประเทศ ที่มีกว่า 10,000 ราย เมื่อวิเคราะห์ดูจะพบว่าซีพีถือเป็นผู้นำในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในธุรกิจ และยังถ่ายทอดสู่เกษตรกร เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถผลิตผลผลิตที่ดี มีมาตรฐาน และประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับบริษัท ตรงนี้เองที่เป็นจุดแข็งทำให้ซีพีประสบความสำเร็จได้อย่างไม่ยากเย็นนัก

ปกติระบบคอนแทรคฟาร์ม จะมีการทำสัญญาโดยในเนื้อหามักกำหนดให้ "ฟาร์มประกัน" ต้องซื้อปัจจัยการผลิตจาก "ผู้รับประกัน" อาทิเช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง หรือพันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน ในทางกลับกัน ผู้รับประกันจะต้องรับซื้อผลผลิตทั้งหมดคืนจากฟาร์มประกัน ที่สำคัญ ต้องระบุราคาซื้อขายผลผลิตและราคาขายปัจจัยการผลิตที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า พร้อมระบุวันที่รับมอบสินค้าอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ฝ่ายบริษัทผู้รับประกัน จะให้การสนับสนุนแก่

เกษตรกร ทั้งด้านวิชาการ การออกแบบแปรรูปฟาร์มมาตรฐาน พร้อมจัดหาวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ และอาจรวมไปถึงการสนับสนุนเงินสินเชื่อในช่วงแรก ส่วนฝ่ายเกษตรกรหรือฟาร์มประกัน จะต้องลงทุนในส่วนของการที่ดินเพาะปลูก หรือการสร้างโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ซึ่งถือเป็นเงินทุนก้อนใหญ่ จึงอาจจะไม่มีเงินทุนในส่วนอื่น ๆ จำเป็นต้องขอสินเชื่อกับบริษัทหรือสถาบันการเงิน โดยจะนำรายได้จากการขายผลผลิตไปหักลบกับสินเชื่อ จนกว่าจะจ่ายคืนหมด

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในระบบนี้ถือว่าเป็นผู้ประกอบการอาชีพที่ต้องใช้ความสามารถ ไม่ใช่ใครมีเงินลงทุนก็จะทำได้ เพราะต้องคอยดูแลและใส่ใจในทุกขั้นตอนการผลิต เพื่อให้มีประสิทธิภาพการผลิตสูงสุด เป็นไปตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกับบริษัท และตรงตามความต้องการของตลาด ที่สำคัญเกษตรกรต้องส่งมอบผลผลิตทั้งหมดให้กับบริษัทคู่สัญญาเท่านั้น ห้ามขายให้กับผู้อื่น

สำหรับผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจะอยู่ในรูปของผลกำไร โดยคิดจากจำนวนเงินที่ขายผลผลิตได้หักกับค่าใช้จ่ายรวมที่ใช้ในการผลิต ขณะเดียวกันบริษัทผู้รับประกันจะได้รับประโยชน์จากการที่สามารถรวบรวมผลผลิตของเกษตรกร เพื่อนำไปเป็นวัตถุดิบป้อนให้กับโรงงานของตนเองได้อย่างสม่ำเสมอ มีความต่อเนื่อง ทันเวลาเพียงพอสำหรับการผลิตสินค้าและยังสามารถกำหนดได้ทั้งปริมาณและราคา ซึ่งเรื่องนี้นับว่าสำคัญกว่าผลประโยชน์ที่บริษัทจะได้รับจากผลกำไรในการขายสินค้า หรือแม้แต่กำไรจากการขายปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกรเสียด้วยซ้ำ เพราะถ้าบริษัทไม่มีผลผลิตของเกษตรกร ก็ไม่สามารถผลิตสินค้าส่งให้กับลูกค้าได้ตามกำหนด ทำให้เกิดความเสียหาย ยิ่งไปกว่านั้น การที่ราคารับซื้อไม่ผันแปรตามราคาตลาด ทำให้สามารถควบคุมต้นทุนการผลิต ค่าการณ์และวางแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสม จึงเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อต้องส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ เนื่องจากสามารถเสนอขายสินค้าให้กับลูกค้าได้ล่วงหน้าในราคาที่กำหนดแน่นอน อย่างไรก็ตาม การจะประสบความสำเร็จในธุรกิจด้วยระบบนี้ได้ จะต้องมีการวางแผน และการดำเนินการที่ดีควบคู่กันไปด้วย

ระบบนี้คู่สัญญาจะได้รับประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย เพราะบริษัทจำเป็นต้องพึ่งเกษตรกรให้ผลิตสินค้าป้อนเข้ากระบวนการผลิต เพื่อให้การส่งออกเป็นไปอย่างคล่องตัว ขณะที่เกษตรกรก็ต้องอาศัยวัตถุดิบและหลักวิชาการจากบริษัท ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาการผลิตของตนเอง และยังนำความรู้และเทคโนโลยีนั้นมาถ่ายทอดสู่เกษตรกร เป็นการช่วยเพิ่ม

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของเกษตรกร ทำให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เท่ากับช่วยให้ภาคเกษตรเกิดการพัฒนายิ่งขึ้น ที่สำคัญ การที่บริษัทเข้ามารับความเสี่ยงจากภาวะผันผวนของราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตแทนนั้น ถือว่ามีส่วนช่วยลดภาระของภาครัฐ ที่จะต้องนำงบประมาณมาใช้พยุงราคาสินค้าเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ก็พอใจที่สามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่แน่นอน และยังทราบราคาผลผลิตล่วงหน้า จึงคำนวณต้นทุนและกำไรได้แน่นอน ๆ ซึ่งผลตอบแทนที่ได้ค่อนข้างแน่นอน และสูงกว่าเมื่อเทียบกับเกษตรกรที่ต้องรับภาระทั้งการผลิตและการตลาดเอง

3.1.3 โครงสร้างของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

โครงสร้างของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 จะประกอบไปด้วย

3.1.3.1 ตลาด

ตลาดตามที่พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตร พ. ศ. 2542 กำหนดไว้ คือตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคลอิสระ ไม่เป็นส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ รายได้ไม่ต้องส่งคืนรัฐ¹³ มีการบริหารและดำเนินการในรูปเอกชนเพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการซื้อขายสินค้าเกษตรให้แก่ผู้ซื้อผู้ขาย เพื่อส่งมอบและรับมอบสินค้ากันในอนาคต โดยมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และกฎระเบียบที่ชัดเจนให้ผู้ซื้อและผู้ขายปฏิบัติ โดยตลาดจะกำกับดูแลและรับผิดชอบให้มีการปฏิบัติตามสัญญาที่มีมาตรฐานอย่างเป็นระบบ โดยจะเป็นคู่สัญญาของฝ่ายผู้ซื้อและคู่สัญญาของฝ่ายผู้ขาย รวมทั้งจัดให้มีวิธีการรับมอบและส่งมอบสินค้า รวมถึงกำหนดมาตรฐานของสินค้า โดยผ่านทางสำนักหักบัญชีด้วย

ในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่ละแห่งจะต้องมีสำนักหักบัญชี เพื่อให้การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น สำนักหักบัญชีมีหน้าที่รับผิดชอบในการชำระสะสางบัญชีระหว่างลูกค้าที่เข้ามาซื้อขายในตลาด เรียกเก็บและเก็บรักษาเงินมาร์จิน กำกับดูแลการรับหรือส่งมอบสินค้า และรายงานข้อมูลการซื้อขาย¹⁴

¹³ พ.ร.บ.การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 72.

¹⁴ กรมการค้าภายใน. *อ้าวแล้ว เขิงอรรถที่ 4*. หน้า 11.

3.1.3.2 คณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

คณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นองค์กรที่กำกับดูแลด้านนโยบาย โดยพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานกรรมการ มีกรรมการโดยตำแหน่ง 4 ท่านคือปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้ว่าราชการแห่งประเทศไทย และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีก 5 ท่าน โดยในจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดอย่างน้อยต้องเป็นผู้มีคุณวุฒิด้านกฎหมาย ด้านการพาณิชย์ ด้านการเงิน หรือด้านการเกษตร ด้านละ 1 คน และมีเลขานุการ เป็นกรรมการและเลขานุการ¹⁵

คณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีหน้าที่วางนโยบาย ส่งเสริมและกำกับดูแลการซื้อขาย และมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ เช่น กำหนดหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจปฏิบัติ โดยให้เลขานุการเป็นผู้กำกับดูแลให้ความเห็นชอบกฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่คณะกรรมการตลาดฯ เสนอขึ้นมา แต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ และมีอำนาจหน้าที่สำคัญบางประการ เช่น สั่งห้ามการซื้อขายเป็นการชั่วคราว หรือสั่งให้คณะกรรมการตลาดหรือผู้จัดการกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการบางอย่างได้ ฯลฯ

3.1.3.3 สำนักงานคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

สำนักงานคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าทำหน้าที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการเพื่อให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า¹⁶ เมื่อคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีคำสั่งหรือมติใด ๆ ออกมาแล้ว ผู้ที่จะดูแลเพื่อให้มีคำสั่งหรือมติดังกล่าวเป็นรูปธรรมได้ ก็คือสำนักงานคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ซึ่งในสำนักงานจะมีเลขานุการเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการดำเนินงานของสำนักงาน ในกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้สำนักงานโดยเลขานุการเป็นผู้ดูแลในเรื่องของการออกใบอนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจซื้อขายล่วงหน้า การรับจดทะเบียนกองทุนสินค้าเกษตรล่วงหน้า การสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจแก้ไขการดำเนินงาน การสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต การชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างสมาชิกหรือสมาชิกกับลูกค้า การตรวจสอบติดตามและการรายงานผลการดำเนินงานของผู้ประกอบธุรกิจซื้อขายล่วงหน้า

¹⁵ พ.ร.บ. การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 5.

¹⁶ พ.ร.บ. การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 17.

3.1.3.4 คณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

คณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ประกอบด้วยบุคคลซึ่งคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่งตั้งจำนวน 5 คน และบุคคลซึ่งสมาชิกเลือกตั้งอีกจำนวน 5 คน เป็นกรรมการ และผู้จัดการเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง บุคคลซึ่งคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่งตั้งต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมาย การพาณิชย์ การเงิน การเกษตร หรือธุรกิจการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า ทั้งนี้ให้คณะกรรมการตลาดเลือกกรรมการตลาดคนหนึ่งคนใด ซึ่งมีผู้จัดการเป็นประธานกรรมการ และแต่งตั้งพนักงานของตลาดคนหนึ่งคนใดคนหนึ่งเป็นเลขานุการ แต่จำกัดบทบาทของผู้จัดการไม่ให้เป็นเลขานุการของคณะกรรมการตลาด โดยกำหนดให้เป็นเพียงแค่กรรมการ โดยตำแหน่งเท่านั้น เนื่องจากเห็นว่าหากให้ผู้จัดการตลาดมีหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหารสินค้าเกษตรล่วงหน้า และเป็นเลขานุการของคณะกรรมการตลาดด้วยแล้ว จะทำให้ผู้จัดการตลาดมีอำนาจเบ็ดเสร็จ การนำเสนอเรื่องให้ที่ประชุมคณะกรรมการตลาดพิจารณาบางเรื่อง อาจขาดความชัดเจนและชอบธรรม จึงจำเป็นต้องวางระบบการคานอำนาจไว้บางส่วน¹⁷ นอกจากนี้ คณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ายังมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศหรือคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้¹⁸

มาตรา ๘๘ ให้คณะกรรมการตลาดมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของตลาดและปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการตลาดตามวรรคหนึ่งให้รวมถึงการกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) หลักเกณฑ์ในการกำหนด เปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือยกเลิกสินค้าเกษตร

(๒) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการซื้อหรือขายสินค้าเกษตร การรับมอบ และการส่งมอบสินค้าเกษตร

(๓) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการรับรองคลังสินค้าเพื่อให้เป็นสถานที่รับมอบและส่งมอบสินค้าเกษตรที่ซื้อขายในตลาด

(๔) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการวางหรือรักษาเงินประกันการปรับฐานะบัญชี เงินประกัน รวมถึงอัตราเงินประกัน

(๕) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการวางหรือรักษาเงินหรือหลักทรัพย์ของสมาชิก

¹⁷ พ.ร.บ.การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 77.

¹⁸ พ.ร.บ.การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 78.

(๖) อัตราเปลี่ยนแปลงของราคาขึ้นลงสูงสุดของสินค้าเกษตรที่ทำการซื้อขายล่วงหน้า
ในแต่ละวัน

(๗) ปริมาณซื้อหรือขายสินค้าเกษตรแต่ละชนิดของสมาชิกหรือลูกค้า

(๘) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการห้ามซื้อหรือขายสินค้าเกษตรประเภท
หรือชนิดใดชนิดหนึ่งในตลาดเป็นการชั่วคราว

(๙) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเลือกตั้งกรรมการตลาด

(๑๐) หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการจ่ายเงินสมทบและการบริหารกองทุนพัฒนา
ตลาด

(๑๑) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของตลาด คุณสมบัติ
จำนวน สิทธิและหน้าที่ การลงโทษ และการประชุมสมาชิก ตลอดจนการโอนและการพ้นจาก
สมาชิกภาพ

(๑๒) อัตราค่าสมาชิก ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง และค่าบริการที่สมาชิกต้องจ่ายให้ตลาด

(๑๓) เวลาทำการและวันหยุดทำการสำหรับการซื้อขายล่วงหน้า

(๑๔) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเข้าไปตรวจสอบเอกสารและสมุด
บัญชีของสมาชิก

(๑๕) หลักเกณฑ์และวิธีการบรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอน วินัย และการลงโทษพนักงาน
และลูกจ้างของตลาด ตำแหน่ง อัตราเงินเดือน ค่าจ้างและเงินตอบแทนอื่น การร้องทุกข์ การ
สงเคราะห์และสวัสดิการ ระเบียบวิธีปฏิบัติงานของตลาด และการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน
แทนผู้จัดการ

(๑๖) การอื่นใดที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของตลาด

การกำหนด แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศหรือคำสั่งตาม(๑) (๔)

(๕) (๘) (๙) (๑๐) (๑๑) และ (๑๖) ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ก.ส.ล. ก่อนจึงให้ใช้
บังคับได้

(2) การป้องกันความเสียหายแก่ตลาด

มาตรา ๑๐๔ ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าการซื้อขายล่วงหน้าอยู่ในสภาพที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินงานของตลาดและสำนักหักบัญชี ให้คณะกรรมการตลาดมีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) ห้ามการซื้อขายสินค้าเกษตรประเภทหรือชนิดใดชนิดหนึ่งในตลาดเป็นการชั่วคราวชั่วคราวโดยกำหนดระยะเวลาตามที่เห็นสมควร

(๒) ห้ามสมาชิกรายใดรายหนึ่งเข้าซื้อหรือขายสินค้าเกษตรในตลาดเป็นการชั่วคราวโดยกำหนดระยะเวลาตามที่เห็นสมควร

(๓) จำหน่ายหรือเพิกถอนข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการตลาดกำหนดตามมาตรา ๗๘ (๒)

(๔) สั่งให้สมาชิกกระทำการหรืองดเว้นกระทำการในเรื่องใด ๆ ตามความจำเป็นโดยจะกำหนดระยะเวลาหรือเงื่อนไขใด ๆ ให้สมาชิกต้องปฏิบัติตามก็ได้

คณะกรรมการตลาดอาจมอบอำนาจดังกล่าวข้างต้นให้ผู้จัดการเป็นผู้ปฏิบัติการแทนก็ได้

3.1.3.5 คณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์

คณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ประกอบด้วยกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 7 คน โดยในจำนวนนั้นต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมาย การพาณิชย์ การเงิน หรือมีประสบการณ์สูงด้านธุรกิจการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า อย่างน้อยด้านละ 1 คน และอธิบดีกรมการค้าภายในเป็นกรรมการและเลขานุการ¹⁹

การที่กฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ขึ้นเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลการใช้อำนาจของเลขาธิการ และคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า และเพื่อสร้างความเป็นธรรมและชอบธรรมให้แก่ผู้ประกอบการซื้อขายล่วงหน้า สมาชิกหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการสั่งการของเลขาธิการหรือคณะกรรมการตลาดฯ ที่ตนไม่เห็นด้วยกับคำสั่งเช่นนั้น โดยสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ ภายใน 15 วันนับแต่วันได้รับทราบคำสั่ง²⁰

¹⁹ พ.ร.บ. การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 127.

²⁰ พ.ร.บ. การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 128.

3.1.4 หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

3.1.4.1 หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขทั่วไปในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ผู้ซื้อและผู้ขายซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของตลาดจะต้องซื้อขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งเป็นสมาชิกของตลาด ซึ่งนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องได้รับอนุญาตจากเลขาธิการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตลาด ฯ ให้เป็นสมาชิกตลาดและสำนักหักบัญชี โดยในเบื้องต้นผู้ซื้อและผู้ขายที่จะเข้าซื้อขายในตลาดต้องเปิดบัญชีซื้อขายกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และต้องแยกเงินในบัญชีของลูกค้าออกจากเงินในบัญชีของนายหน้า เพื่อให้เกิดความชัดเจนระหว่างเงินในบัญชีของนายหน้า และเงินในบัญชีของลูกค้า และนายหน้าจะจ่ายเงินจากบัญชีของลูกค้าได้ก็ต่อเมื่อมีคำสั่งจากลูกค้าเพื่อการซื้อขายล่วงหน้าเท่านั้น

ก่อนทำการซื้อขายในตลาดผู้ซื้อขายจะต้องวางเงินประกันขั้นต้น โดยทั่วไปแล้วอัตราเงินประกันขั้นต้นมักจะเป็นร้อยละของขนาดสินค้าเกษตรที่ทำการซื้อขายล่วงหน้า โดยในแต่ละวันต้องมีการปรับฐานะบัญชีเงินประกันหรือเงินมาร์จิน²¹ เพื่อคิดกำไรและขาดทุนทางบัญชีต่อกัน ซึ่งเมื่อใดที่เงินในบัญชีมาร์จินของทั้งผู้ซื้อและผู้ขายมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตลาดกำหนด ผู้เป็นเจ้าของบัญชีจะถูกเรียกให้นำเงินมาร์จินมาชำระเพิ่มเติม เพื่อให้เงินนี้มีเพียงพอตามเกณฑ์ที่ตลาดกำหนด

เมื่อเปิดบัญชีและวางเงินประกันแล้ว ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อทำการซื้อหรือขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้ ในคำสั่งที่ผู้ซื้อผู้ขายจะสั่งได้แก่ซื้อหรือขายสินค้าอะไร ปริมาณ ระยะเวลารับมอบหรือส่งมอบ และระดับราคาเท่าไร โดยเงื่อนไขในเรื่องอื่น ๆ นั้น เป็นไปตามข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าของสินค้าเกษตรแต่ละประเภท ซึ่งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยนั้นมีการซื้อขายโดยระบบคอมพิวเตอร์ นายหน้าซื้อขายสามารถส่งคำสั่งซื้อคำสั่งขายเข้าตลาดได้ โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ของตนที่มีการเชื่อมโยงกับเครื่องคอมพิวเตอร์ของตลาด ทั้งนี้เฉพาะนายหน้าที่เป็นสมาชิกของตลาดเท่านั้นที่จะสามารถเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าไปในตลาดได้

²¹ พ.ร.บ. การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. มาตรา 101

เมื่อนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าส่งคำสั่งซื้อขายเข้าไปยังระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดแล้ว วิธีการซื้อขายในตลาดเป็นแบบที่ราคาซื้อขายของสินค้านั้นเหมือนกัน ระยะเวลาส่งมอบเดียวกันจะไปเข้าคิวไว้ โดยด้านซื้อจะเรียงราคาจากเสนอซื้อสูงสุดก่อน ส่วนด้านขายจะเรียงจากราคาค่าที่ส่งก่อน หากราคาซื้อและราคาขายเป็นราคาเดียวกัน เครื่องคอมพิวเตอร์ของตลาดก็จะเกิดการจับคู่คำสั่งซื้อและคำสั่งขายนั้นเข้าด้วยกัน การซื้อขายจึงเกิดขึ้น โดยผู้ซื้อและผู้ขายไม่ต้องมาพบปะเห็นหน้ากัน จากนั้นระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดจะรายงานยืนยันการซื้อขายไปยังคอมพิวเตอร์ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะยืนยันการซื้อขายไปยังลูกค้า(ผู้ซื้อผู้ขาย) ในเวลาเดียวกันที่เครื่องคอมพิวเตอร์ของตลาดรายงานยืนยันการซื้อขายไปยังคอมพิวเตอร์ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ข้อมูลการซื้อขายนั้นจะถูกส่งไปยังคอมพิวเตอร์ของสำนักหักบัญชี เพื่อสำนักหักบัญชีจะทำการคำนวณจำนวนสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่เกิดขึ้น และยังคงผูกพันทั้งทางด้านซื้อและทางด้านขายพร้อมทั้งคิดมูลค่ารวมของสัญญาเหล่านั้นเพื่อนำมาใช้ในการคำนวณค่ามาร์จินที่จะต้องเก็บจากทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ค่ามาร์จินที่คำนวณได้นี้จะเรียกเก็บจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกของตลาดและนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะไปเรียกเก็บจากผู้ซื้อผู้ขายอีกต่อหนึ่ง เป็นการสิ้นสุดขั้นตอนการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า²²

ในการดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าในตลาด เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของสมาชิกมีมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อเป็นการคุ้มครองลูกค้าให้ได้รับความเป็นธรรมจากการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการตลาดกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการก.ส.ล. โดยนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จะเริ่มดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าได้ต้องแสดงแก่ตลาดว่าตนมีความพร้อมในด้านการเงิน การหักบัญชีกับสำนักหักบัญชี บุคลากร และทรัพยากร รวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานและระบบการบริหารความเสี่ยงที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ และได้รับอนุมัติจากตลาดแล้ว

²² กรมการค้าภายใน. *อั่งแล้ว เริงอรรถที่ 4*. หน้า 16 - 17

ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องจัดให้มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติงานที่ตลาดกำหนด โดยอย่างน้อยให้ครอบคลุมถึงเรื่อง ดังนี้

- (1) การพิจารณารับลูกค้า
- (2) การรับและการปฏิบัติต่อคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้า
- (3) การแจ้งผลการซื้อหรือขายล่วงหน้า และการรายงานการซื้อขายแก่ลูกค้า
- (4) การวางเงินประกัน
- (5) การชำระราคา และรับมอบส่งมอบสินค้าเกษตร

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องรับผิดชอบต่อคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายทุกคำสั่งที่เจ้าหน้าที่ซื้อขายของตนส่งเข้าระบบการซื้อขาย หรือคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายของลูกค้าของตนที่ส่งเข้าระบบการซื้อขายด้วยสื่ออินเทอร์เน็ต โดยถือว่านายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เป็นตัวการในการส่งคำสั่งนั้นเอง และในการซื้อขายล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องแต่งตั้งพนักงานของสมาชิกเป็นเจ้าหน้าที่ซื้อขายเพื่อทำหน้าที่ในการรับ ตรวจสอบ หรือส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายเข้าระบบการซื้อขายให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับ

ในกรณีที่นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ารับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่มีได้เป็นสมาชิก (Sub-Broker) ให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จัดทำสัญญาระบุนความผูกพัน ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่มีได้เป็นสมาชิกปฏิบัติตามกฎข้อบังคับอย่างเคร่งครัด

ในการซื้อหรือขายล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องวางเงินประกัน ต้องดำเนินการให้มีการชำระราคา ต้องชำระค่าธรรมเนียมและค่าบริการที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายล่วงหน้าให้แก่ตลาด และต้องเปิดทำการหรือหยุดทำการตามวันและเวลาที่คณะกรรมการตลาดกำหนด เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากตลาด

3.1.4.2 หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเฉพาะในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า²³

นอกจากหลักเกณฑ์ทั่วไปแล้ว ยังมีหลักเกณฑ์เฉพาะเรื่องให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าปฏิบัติตาม ดังนี้

²³ ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดของสมาชิกประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ.2547

3.1.4.2.1 การพิจารณารับลูกค้ำของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า
นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องจัดให้มีเอกสารประกอบการพิจารณา
รับลูกค้ำอย่างน้อย ดังนี้

(1) หนังสือคำขอเป็นลูกค้ำเพื่อเปิดบัญชีซื้อขายล่วงหน้า และเอกสารประกอบที่
เกี่ยวข้อง

(2) แบบเปิดเผยความเสี่ยงจากการซื้อหรือขายล่วงหน้า (Risk Disclosure
Statement)

(3) เอกสารอื่น ๆ ตามที่ตลาดกำหนด

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องชี้แจงให้ลูกค้ำเข้าใจถึงความเสี่ยงจาก
การซื้อขายล่วงหน้า และให้ลูกค้ำลงนามรับทราบในแบบเปิดเผยความเสี่ยงจากการซื้อหรือขาย
ล่วงหน้า ก่อนเปิดบัญชีซื้อขายล่วงหน้าให้แก่ลูกค้ำ และต้องมีการให้ความรู้แก่ลูกค้ำและผู้ประกอบ
ธุรกิจการซื้อขายล่วงหน้าอย่างเพียงพอ เกี่ยวกับวิธีการซื้อขายล่วงหน้า วิธีการใช้ระบบการซื้อขาย
วิธีการใช้ระบบรับคำสั่ง ลักษณะของคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่เหมาะสม ตลอดจนกฎข้อบังคับที่
เกี่ยวข้อง

ในกรณีที่ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นั้นอนุญาตให้ลูกค้ำหรือ
ผู้ประกอบธุรกิจการซื้อขายล่วงหน้าส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายเข้าระบบการซื้อขายด้วยสื่อ
อินเทอร์เน็ต รวมทั้งต้องจัดทำแฟ้มประวัติของลูกค้ำเพื่อให้รู้จักและสามารถประเมินลูกค้ำได้อย่าง
เพียงพอ โดยอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับลูกค้ำในเรื่องดังนี้

- (1) วัตถุประสงค์ในการซื้อขายล่วงหน้า
- (2) รายได้ ฐานะการเงิน และข้อจำกัดในการซื้อขายล่วงหน้า
- (3) พื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้า
- (4) รูปแบบการให้บริการที่เหมาะสมกับลูกค้ำ

ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลของลูกค้ำ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า
ต้องบันทึกการเปลี่ยนแปลงข้อมูลนั้นทุกครั้ง และที่สำคัญคือห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตร
ล่วงหน้าซื้อหรือขายล่วงหน้าให้แก่ลูกค้ำก่อนการอนุมัติรับเป็นลูกค้ำ

3.1.4.2.2 การรับและการปฏิบัติต่อคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขาย

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องจัดทำและจัดเก็บข้อมูล เอกสารหรือ
หลักฐานในการรับและส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้ำ รวมทั้งจัดให้มีระบบการควบคุมดูแลที่
จะมีให้มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือลบข้อมูล เอกสารหรือหลักฐานที่จัดทำและจัดเก็บดังกล่าว
หากสมาชิกรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้ำโดยตรงภายในสถานที่ทำการของสมาชิก สมาชิก

ต้องดำเนินการจัดทำใบคำสั่งซื้อหรือใบคำสั่งขายตามลำดับที่ได้รับจากลูกค้า และบันทึกเวลาในใบคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวทันที

หากนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ารับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้าทางโทรศัพท์ โทรสาร หรือสื่ออินเทอร์เน็ต ให้จัดทำและจัดเก็บหลักฐาน โดยใช้ระบบการบันทึกเสียงทางโทรศัพท์หรือระบบอื่นใดที่สามารถใช้เป็นหลักฐานได้ ตามมาตรฐานที่ตลาดกำหนด

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องบันทึกการทำรายการคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าที่ได้รับจากลูกค้าทุกรายการ โดยสมาชิกต้องจัดให้มีทะเบียนรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้า

ในการซื้อขายล่วงหน้าเพื่อบัญชีของลูกค้า นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องปฏิบัติอย่างน้อย ดังนี้

(1) ตรวจสอบให้ลูกค้าวางเงินประกันให้เพียงพอและถูกต้องตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการวางหรือรักษาเงินประกัน การปรับฐานะเงินประกัน การถอนเงินประกัน และการผิคนัดชำระเงินประกันตามที่คณะกรรมการตลาดกำหนด

(2) นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องดำเนินการซื้อหรือขายล่วงหน้าเพื่อบัญชีของลูกค้าไม่เกินกว่าจำนวนการถือครอง (Position Limit) ที่นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ากำหนด และต้องไม่เกินกว่าจำนวนการถือครองที่คณะกรรมการตลาดกำหนด

(3) ตรวจสอบสถานะของรายการซื้อหรือขายล่วงหน้าที่ได้รับจากลูกค้าให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า เว้นแต่ลูกค้าเป็นผู้ส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายเข้าระบบการซื้อขายด้วยสื่ออินเทอร์เน็ต

(4) ตรวจสอบสถานะของรายการซื้อหรือขายล่วงหน้าที่ได้รับจากลูกค้าให้ตรงตามรายละเอียดที่กำหนดในข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าของแต่ละชนิดและประเภทสินค้า รวมถึงประเภทของคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าตามที่ตลาดกำหนด

(5) ตรวจสอบคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับ ในกรณีที่มีเหตุอันเชื่อได้ว่าคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวมีลักษณะผิดปกติหรืออาจเข้าข่ายการซื้อขายที่ไม่เหมาะสม ผิดกฎหมาย หรือฝ่าฝืนไม่เป็นไปตามกฎข้อบังคับ ห้ามสมาชิกส่งคำสั่งนั้นเข้าระบบการซื้อขาย พร้อมทั้งแจ้งลูกค้าและรายงานให้ตลาดทราบทันที

ในกรณีที่มีเหตุอันเชื่อได้ว่าคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายดังกล่าวมีลักษณะผิดปกติหรืออาจเข้าข่ายการซื้อขายที่ไม่เหมาะสม ผิดกฎหมาย หรือฝ่าฝืนไม่เป็นไปตามกฎข้อบังคับ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ ตามที่ตนเห็นสมควรหรือ

ตามที่ตลาดร้องขอ หรือดำเนินการอื่นใดตามที่ตลาดร้องขอ พร้อมทั้งแจ้งให้ตลาดทราบโดยไม่ชักช้า

(ก) แจ้งลูกค้ามิให้ส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่มีลักษณะดังกล่าวเข้ามาในระบบการซื้อขายด้วยสื่ออินเทอร์เน็ต

(ข) ยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่มีลักษณะดังกล่าว ซึ่งยังมีได้มีการจับคู่ซื้อขายภายใต้บังคับข้อ 23

(ค) ระงับการให้บริการการซื้อขายล่วงหน้าด้วยสื่ออินเทอร์เน็ตแก่ลูกค้า

ในกรณีที่ลูกค้าผิคนัดไม่วางเงินประกันเพิ่ม (Margin Call) ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการวางหรือรักษาเงินประกัน การปรับฐานะเงินประกัน การถอนเงินประกัน และการผิคนัดชำระเงินประกันตามที่คณะกรรมการตลาดกำหนด ห้ามสมาชิกรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้ารายการใหม่ของลูกค้ารายดังกล่าว เว้นแต่เป็นคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าเพื่อการล้างฐานะการถือครอง

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจะแก้ไขหรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่ได้รับจากลูกค้าได้เฉพาะคำสั่งหรือส่วนของคำสั่งที่ยังไม่ได้รับการจับคู่ซื้อขายเท่านั้น โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ตลาดกำหนด และอย่างน้อยให้สมาชิกปฏิบัติดังนี้

(1) นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องจัดทำและจัดเก็บข้อมูล เอกสารหรือหลักฐานในการรับและส่งคำขอแก้ไขหรือคำขอยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้า รวมทั้งจัดให้มีระบบการควบคุมดูแลที่จะมิให้มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูล เอกสารหรือหลักฐานที่จัดทำและจัดเก็บดังกล่าว

หากนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ารับคำขอแก้ไขหรือคำขอยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้าโดยตรงภายในสถานที่ทำการของสมาชิก สมาชิกต้องดำเนินการจัดทำบันทึกการขอยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้ดังกล่าว

หากนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ารับคำขอแก้ไขหรือคำขอยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้า ทางโทรศัพท์ โทรสาร หรือสื่ออินเทอร์เน็ต ให้สมาชิกจัดทำและจัดเก็บหลักฐานโดยระบบการบันทึกเสียงทางโทรศัพท์หรือระบบอื่นใดที่สามารถใช้เป็นหลักฐานได้ ตามมาตรฐานที่ตลาดกำหนด

(2) ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ซื้อขายเป็นผู้ส่งคำสั่งเข้าระบบการซื้อขาย ให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ตรวจสอบว่าเป็นความต้องการของลูกค้ารายนั้นจริงก่อนที่จะแก้ไขหรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขาย

(3) จัดเก็บบันทึกการแก้ไขหรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายทุกครั้งให้ถูกต้องครบถ้วน

(4) ดำเนินการแก้ไขเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ให้แล้วเสร็จภายในวันทำการถัดจากวันที่แก้ไข

ในกรณีการยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าที่เกิดจากความผิดพลาดของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าและคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้านั้นยังไม่มี การจับคู่ซื้อขายให้เจ้าหน้าที่ซื้อขายของอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาที่รับผิดชอบ โดยต้องจัดให้มีการบันทึกการขออนุมัติและการอนุมัติ ก่อนดำเนินการยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าของลูกค้ายรายนั้น

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าที่ได้รับจากลูกค้าตามลำดับก่อนหลังเข้าไปในระบบการซื้อขายโดยไม่ชักช้า และในกรณีที่เกิดเหตุขัดข้องของระบบการซื้อขายจนเป็นเหตุให้ไม่อาจซื้อขายล่วงหน้าได้ตามปกติ ให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าบันทึกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าของลูกค้าและเวลาที่รับคำสั่งจากลูกค้าไว้ก่อนดำเนินการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าของลูกค้ารายนั้นเข้าสู่ระบบการซื้อขายทันทีที่ระบบการซื้อขายพร้อมรับคำสั่งได้

3.1.4.2.3 การแจ้งผลการซื้อหรือขายล่วงหน้า

เมื่อคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายได้รับการจับคู่ซื้อขายโดยระบบการซื้อขายแล้วให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า แจ้งผลการซื้อหรือขายล่วงหน้าให้ลูกค้าทราบทันทีทางโทรศัพท์ หรือสื่ออื่นตามที่ตลาดกำหนด และให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จัดทำใบยืนยันรายการซื้อหรือรายการขายล่วงหน้า แล้วจัดส่งให้กับลูกค้าภายในวันทำการถัดจากวันที่เกิดรายการซื้อหรือขายล่วงหน้า ซึ่งอย่างน้อยต้องแสดงรายละเอียด ดังนี้

(1) ชื่อลูกค้า

(2) รายละเอียดแสดงรายการซื้อหรือรายการขายแต่ละรายการ โดยต้องมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังนี้

(ก) วันที่ซื้อหรือขายข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า

(ข) ประเภทของการซื้อขายล่วงหน้า (Long หรือ Short)

(ค) ชนิดของสินค้าเกษตร

(ง) เดือนครบกำหนดส่งมอบ

(จ) ราคาซื้อหรือขายล่วงหน้า

(ฉ) จำนวนข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า

ในการยืนยันการซื้อหรือขายล่วงหน้า ให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จัดให้มีหลักฐานเพื่อแสดงว่าลูกค้าได้รับทราบ และไม่ได้แยงผลการซื้อหรือขายล่วงหน้านดังกล่าว

3.1.4.2.4 การปฏิบัติงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ที่เกี่ยวกับการซื้อหรือขายล่วงหน้า

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องดูแลและควบคุมให้พนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับ รวมทั้งมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ดี และต้องดูแลให้ลูกค้าทำธุรกรรมซื้อหรือขายล่วงหน้าให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับอย่างเคร่งครัด รวมทั้งต้องตรวจสอบพฤติกรรมการซื้อหรือขายล่วงหน้าของลูกค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกค้าที่ได้รับอนุญาตให้ทำธุรกรรมซื้อหรือขายล่วงหน้าเพื่อประกันความเสี่ยงให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ซึ่งในการปฏิบัติงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ที่เกี่ยวกับการซื้อหรือขายล่วงหน้ามีข้อห้ามอยู่หลายประการดังต่อไปนี้

1. ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า อนุญาตให้ลูกค้ามอบอำนาจให้ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือบุคคลที่ได้รับประโยชน์จาก นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ส่งซื้อหรือส่งขายล่วงหน้าแทนลูกค้า การมอบอำนาจให้บุคคลอื่น นอกเหนือจากที่กำหนดในกรณีดังกล่าวให้กระทำได้โดย นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องดำเนินการให้ลูกค้าจัดทำหนังสือมอบอำนาจที่ระบุรายละเอียดและเงื่อนไขเกี่ยวกับการมอบอำนาจ ให้ครบถ้วนชัดเจน และจัดให้มีเอกสารประกอบการทำนิติกรรมสัญญาของผู้รับมอบอำนาจอย่างครบถ้วน รวมทั้งสถานที่ที่นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าสามารถติดต่อได้

2. ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ทำการซื้อหรือขายล่วงหน้าเพื่อบัญชีที่ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า มีส่วนได้เสียในขณะที่มีคำสั่งของลูกค้ารอการซื้อหรือขายล่วงหน้าในสินค้าชนิดและเดือนส่งมอบเดียวกัน เว้นแต่จะเป็นที่พิสูจน์ได้ว่าการซื้อหรือขายล่วงหน้านดังกล่าวไม่เป็นการเอาเปรียบลูกค้าด้วยประการใด

3. ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ให้พนักงานของตนดูแลรับผิดชอบ บัญชีของพนักงานนั่นเองและของกลุ่มสมรส ตลอดจนบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของพนักงานนั้น

4. ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ ไม่ว่าเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือผู้อื่น

(1) หน่วงเหนี่ยว หรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายของลูกค้า ที่นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าหรือนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของสมาชิกส่งเข้าระบบการซื้อขาย หรือที่ลูกค้าส่งเข้าระบบการซื้อขายด้วยสื่ออินเทอร์เน็ต แล้วแต่กรณี

(2) ส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายของลูกค้าเข้าระบบการซื้อขายไม่ครบถ้วน

5.ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า มีส่วนแบ่งในผลกำไรหรือขาดทุนในบัญชีของลูกค้าไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม และห้ามสมาชิกจ่ายชดเชยผลขาดทุนที่เกิดขึ้นในบัญชีของลูกค้าหรือความเสียหายที่เกิดจากการทำธุรกรรมให้กับลูกค้า รวมถึงห้ามนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า รับผลขาดทุนของลูกค้ามาเป็นของตนเอง เว้นแต่ผลขาดทุนหรือความเสียหายนั้นเกิดจากความผิดพลาดหรือความประมาทเลินเล่อของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเอง

6.ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า กระทำการในลักษณะใด ๆ ให้ผู้อื่นซื้อหรือขายล่วงหน้าโดยอาศัยข้อมูลจากคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าของลูกค้า

7.ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เปิดเผยคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าของลูกค้า ให้แก่ลูกค้ารายอื่นหรือให้แก่บุคคลอื่น โดยไม่ได้รับความยินยอมจากลูกค้า เว้นแต่การปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมีกฎหมายบัญญัติให้กระทำได้

8. ห้าม นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือพนักงานของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เผยแพร่หรือจำหน่ายข้อมูลที่ได้จากระบบการซื้อขายให้บุคคลอื่นโดยมิได้รับอนุญาตจากตลาด เว้นแต่การให้ข้อมูลเพื่อบริการลูกค้าตามปกติของการดำเนินธุรกิจนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

3.1.4.2.5 การจัดทำรายงานของสมาชิก

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องจัดทำและส่งรายงานการเปลี่ยนแปลงในบัญชีของลูกค้าที่เกิดจากการซื้อหรือขายล่วงหน้าให้ลูกค้าภายในวันทำการถัดจากวันที่เกิดการซื้อขายรายวันตามแบบที่ตลาดกำหนด ซึ่งอย่างน้อยต้องแสดงรายละเอียด ดังนี้

(1) ผลกำไรหรือขาดทุนจากการซื้อหรือขายล่วงหน้า พร้อมรายละเอียดการซื้อหรือขายล่วงหน้าของข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าที่ยังค้างกัน

(2) จำนวนเงินและทรัพย์สินในบัญชีของลูกค้าที่ฝากเข้าหรือถอนออก รวมถึงสิทธิในการถอนเงินและทรัพย์สินดังกล่าว

(3) ค่าตอบแทนในการเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า (Brokerage Fee)

(4) ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อหรือขายล่วงหน้า

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องจัดทำและส่งรายงานประจำเดือนแสดง
ความเคลื่อนไหวในบัญชีของลูกค้า (Monthly Activity Statements) ให้แก่ลูกค้าตามแบบและภายใน
ระยะเวลาที่ตลาดกำหนด ซึ่งอย่างน้อยต้องแสดงรายละเอียด ดังนี้

(1) จำนวนข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าที่ยังถือครองอยู่ และราคาที่ซื้อหรือขาย
ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าดังกล่าว

(2) ผลกำไรหรือขาดทุนอันเกิดจากการปรับฐานะบัญชีเงินประกันที่เกี่ยวข้องกับ
ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าทั้งหมดที่ถือครองอยู่

(3) จำนวนเงินหรือทรัพย์สินของลูกค้าที่วางไว้กับสมาชิก รวมถึงที่ได้จ่ายคืนแก่
ลูกค้า

รายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและรายรับที่เกี่ยวข้องกับการซื้อหรือขายล่วงหน้า
ที่เกิดขึ้น รวมถึงผลกำไรและขาดทุนจากการซื้อขายล่วงหน้าที่ถูกหักล้างข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าแล้ว

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องจัดทำและส่งรายงานแก่ตลาดตามแบบ
และระยะเวลาที่ตลาดกำหนดดังนี้

(1) รายงานระดับเงินกองทุนสภาพคล่องสุทธิ

(2) รายงานความผิดพลาดในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับรายการซื้อขายล่วงหน้า

(3) รายงานการซื้อขายล่วงหน้ารายใหญ่ตามที่ตลาดกำหนด

ตลาดอาจสั่งให้ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จัดทำและส่งรายงานอื่น
ตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการกำกับและตรวจสอบการซื้อขายล่วงหน้า ฐานะทางการเงิน
และการดำเนินงานของสมาชิก

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต้องเก็บเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง
การซื้อขายล่วงหน้าให้ครบถ้วนตามกฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

3.1.5 ความระงับของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ความระงับของสัญญา หมายถึง การที่สัญญาสิ้นสุดไปอย่างเด็ดขาด สัญญาจะระงับได้นั้น
ต้องเกิดมีสัญญาขึ้นมาแล้วและเป็นไปตามสัญญาที่สมบูรณ์ก่อนนิติสัมพันธ์และก่อนนี้ขึ้นแล้ว

การสิ้นสุดหรือการระงับของสัญญาแตกต่างกับการระงับไปแห่งหนึ่ง ซึ่งจะระงับไปเมื่อมีการปฏิบัติชำระหนี้ถูกต้องตามสัญญา²⁴ สำหรับประเด็นเรื่องความระงับของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นั้น เมื่อได้ศึกษาพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 แล้วพบว่ามิได้มีบทบัญญัติกำหนดในเรื่องความระงับของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไว้โดยชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงนิติสัมพันธ์ในหลายฝ่ายและหลายช่วงของสัญญาแล้วพอที่จะสรุปถึงความระงับของสัญญาได้ดังนี้

3.1.5.1 เมื่อสัญญาครบกำหนด

โดยมีการเรียกให้ผู้ขายส่งมอบสินค้า และผู้ซื้อชำระราคา สัญญาดังกล่าวถือว่าหากได้มีการปฏิบัติด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ต้องถือว่าสัญญาเป็นอันระงับ

3.1.5.2 การชดเชยรายการหรือการหักล้างสถานะ²⁵

การหักล้างสถานะมีวิธีการทำคือ การซื้อหรือขายสัญญาในทางตรงกันข้ามกับสถานะของสัญญาเดิมก่อนที่สัญญาเดิมจะครบกำหนด ทั้งนี้เพื่อหักล้างสถานะตามสัญญาที่มีอยู่ในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า การซื้อขายล่วงหน้าของตลาดส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อขายโดยวิธีการหักล้างสถานะเกือบทั้งสิ้น มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ปล่อยให้สัญญาครบกำหนดโดยการส่งมอบและรับมอบสินค้าระหว่างกัน

3.1.5.3 การแลกเปลี่ยนสัญญานอกตลาดด้วยการส่งมอบ และรับมอบสินค้า²⁶

เป็นวิธีการหนึ่งที่มีแนวโน้มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีการส่งมอบสินค้า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนสัญญาล่วงหน้าที่เปิดไว้เดิมในตลาดของทั้งคู่ด้วยการทำสัญญากันใหม่นอกตลาด ซึ่งทั้งนี้อาจมีการทำสัญญานอกตลาดก่อนที่สัญญาทั้งคู่จะครบกำหนดก็ได้ เช่น กรณีมีผู้เปิดสัญญาขายล่วงหน้า (short) เอาไว้ ก็สามารถหาบุคคลที่เปิดบัญชีซื้อขายล่วงหน้า (long) มาเป็นคู่สัญญากันนอกตลาดได้ ทั้งนี้ โดยการเจรจาทำนอกตลาดโดยขอทำตามภาวะผูกพันที่แต่ละฝ่ายมี ซึ่งในกรณีนี้หากทั้งคู่ตกลงกันได้ ฝ่ายผู้ขายสินค้าก็สามารถส่งมอบสินค้าได้ทันที โดยไม่ต้องรอจนกระทั่งสัญญาล่วงหน้าของเดือนส่งมอบนั้นถึงกำหนด

²⁴ จำปี โสคติพันธ์. *อสังแล้ว เจริญรอดที่ 8*. หน้า 353

²⁵ อัจฉรวรรณ งามบุญณ. *อสังแล้ว เจริญรอดที่ 2*. หน้า 36

²⁶ อัจฉรวรรณ งามบุญณ. *อสังแล้ว เจริญรอดที่ 2*. หน้า 37

3.1.5.4 กรณีนายหน้าหรือ Broker ล้มละลาย

โดยปกติแล้วในกรณีนายหน้าล้มละลายนั้น มักจะไม่ทำให้สัญญาซื้อหรือขายที่กระทำผ่านนายหน้ารายนั้นต้องสิ้นผลลง เนื่องจากมีการจัดให้นายหน้ารายอื่นเข้ามารับสัญญาที่ซื้อขายผ่านนายหน้ารายนั้นไป ดังนั้น การที่นายหน้าล้มละลายจึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องระงับลงแต่อย่างไร

สำหรับเรื่องนี้ ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ. ศ. 2542 มาตรา 106 ได้มีการบัญญัติรองรับไว้แล้ว ในกรณีที่สมาชิกถูกฟ้องคดีล้มละลายก็ให้มีการโอนข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าและบัญชีเงินประกันของสมาชิกที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ หรือตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่ง ให้สมาชิกรายอื่นรับไปดำเนินการ จึงทำให้เห็นว่ากรณีที่สมาชิกถูกฟ้องคดีล้มละลาย หรือถูกฟ้องคดีแพ่งจนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์หรือสั่งให้ตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ทำให้สัญญาซื้อขายล่วงหน้าต้องระงับลง เว้นแต่คณะกรรมการตลาดจะพิจารณาเห็นว่า การล้มละลายของสมาชิกนายหน้าหรือลูกค้ำของสมาชิกรายนั้นจะมีผลกระทบเสียหายอย่างร้ายแรงต่อระบบการซื้อขายของตลาดโดยรวมหรือในวงกว้าง คณะกรรมการตลาดก็สามารถสั่งให้มีการจำหน่ายหรือเพิกถอนข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของสมาชิกหรือลูกค้ำที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งหากเป็นกรณีการสั่งให้จำหน่ายข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า จึงเปรียบเสมือนหากู้สัญญาใหม่ให้กับลูกค้ำ เป็นผลให้นิติสัมพันธ์ของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าหรือ ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าต้องระงับลง

3.1.5.5 กรณีลูกค้ำล้มละลาย²⁷

ในกรณีของลูกค้ำล้มละลายหรือตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งจะมีผลแตกต่างกันเพราะมีผลทำให้ลูกค้ำรายนั้นขาดความน่าเชื่อถือหรือความมั่นคงทางการเงิน คณะกรรมการตลาดหรือตลาดมีความจำเป็นต้องนำสัญญาหรือข้อตกลงของลูกค้ำนั้นไปจำหน่ายในตลาด หรือสั่งให้เพิกถอนข้อตกลงนั้น โดยการหากู้สัญญาใหม่มารับสัญญาไป ซึ่งก็มีผลเสมือนทำให้สัญญาที่ลูกค้ำทำนั้นระงับลงโดยผลของคำสั่งของคณะกรรมการตลาด หรือโดยผลของการเพิกถอนสัญญาหรือข้อตกลง

²⁷ มงคล ทวีวิทย์. *อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 1*. หน้า 137

3.1.5.6 กรณีถูกบังคับขายหรือซื้อเพราะทำผิดกฎระเบียบของตลาด²⁸

หากลูกค้าคือผู้ซื้อที่ดีหรือผู้ขายที่ดีได้กระทำผิดกฎ ระเบียบตลาดตั้งแต่การไม่วางเงินมาร์จินตามที่ตลาดกำหนด หรือไม่สามารถหาเงินตามจำนวนที่ตลาดกำหนดให้มาวางเพิ่มเติมได้ นายหน้าก็ต้องดำเนินการบังคับขายหรือบังคับซื้อสัญญาดังกล่าวออกไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อคู่สัญญาฝ่ายตรงข้ามที่ถือสัญญาไว้ เพราะระบบการซื้อขายเป็นระบบของตัวแทนซึ่งตลาดหรือสำนักหักบัญชีจะต้องเข้ามาเป็นคู่สัญญากับฝ่ายผู้ซื้อและผู้ขายในที่สุด แต่ขณะเดียวกัน นายหน้าก็ต้องรับผิดชอบต่อลูกค้า ถ้าหากว่าลูกค้าไม่ปฏิบัติตามสัญญาซื้อหรือขายนั้น ดังนั้นความรับผิดชอบเบื้องต้นจึงอยู่ที่นายหน้า นายหน้าจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของลูกค้าที่จะต้องรับผิดชอบต่อตลาดไปก่อน แล้วจึงมาไล่เบี้ยเอา与客户

3.2 นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อผู้ขาย

การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัญญาทั่วไป เนื่องจากสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าผู้ซื้อหรือผู้ขายมีต้องทำสัญญาหรือข้อตกลงต่อกันไม่ว่าจะเป็นด้วยวาจา กริยา หรือลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เพราะได้มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะถึงกระบวนการในการก่อนนิติสัมพันธ์ในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยผ่านบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องการเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามชำระหนี้ หรือต้องฟ้องร้องในกรณีอีกฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา จึงจำต้องกระทำผ่านบุคคลที่กฎหมายกำหนด และตามหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบและเงื่อนไขที่ตลาดกำหนดไว้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยสัญญาหรือข้อตกลงย่อยอื่น ๆ ที่เชื่อมความรับผิดชอบตามกฎหมายเข้ามาอีกหลายช่วง ทั้งนี้เพื่อความเกี่ยวพันระหว่างผู้ซื้อ – ผู้ขาย สามารถเชื่อมโยงเข้าหากันได้ นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อผู้ขายที่ทำกันในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงมีผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ผู้ซื้อ ผู้ขาย นายหน้า ตลาดหรือสำนักหักบัญชี ซึ่งทั้งหมดนี้จะมีนิติสัมพันธ์เกิดขึ้น โดยการใส่สัญญาหรือข้อตกลงย่อย เพื่อเชื่อมต่อนิติสัมพันธ์ของแต่ละคู่สัญญาผูกพันกันไป จึงต้องทำความเข้าใจในนิติสัมพันธ์ของแต่ละคู่สัญญา ดังนี้

3.2.1 นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย

นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัญญาทั่วไป เนื่องจากสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าผู้ซื้อหรือผู้ขายมิได้ทำสัญญาต่อกันโดยตรงแต่ทำโดยผ่านบุคคลอื่น คือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของแต่ละฝ่ายต่างเข้าทำสัญญาแทนผู้ซื้อผู้ขายโดยผ่านตัวกลาง คือ ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่ง

²⁸ มงคล ทวีวิทย์. *อั่งแล้ว เจริญรอดที่ 1*. หน้า 138

ประเทศไทยอีกทีหนึ่ง นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายถูกเชื่อมโยงโดยสัญญาที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำกับผู้ซื้อหรือผู้ขาย และสัญญาที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำกับตลาด ทั้งนี้เพื่อให้สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย

โดยปกติแล้วนิติสัมพันธ์ตามสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นั้น เมื่อสัญญาครบกำหนด ผู้ซื้อและผู้ขายก็มีภาระหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยผู้ขายมีหน้าที่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ ขณะเดียวกันผู้ซื้อก็มีหน้าที่นำเช็คธนาคารหรือตั๋วแลกเงินธนาคารมาชำระราคาสินค้าให้แก่ผู้ขาย ทั้งนี้โดยผ่านทางนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของแต่ละฝ่ายโดยมีตลาดเป็นตัวกลางในการส่งมอบ-รับมอบสินค้า และเป็นตัวกลางในการนำส่งเช็คหรือตั๋วแลกเงินจากผู้ซื้อให้แก่ผู้ขาย หากมีคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา เช่น ผู้ขายไม่สามารถส่งมอบสินค้าได้ ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบ ขณะเดียวกันหากผู้ซื้อไม่ชำระราคา ผู้ซื้อก็ต้องรับผิดชอบเช่นกัน²⁹ แต่การรับผิดชอบของผู้ซื้อและผู้ขายนี้ไม่ใช่การรับผิดชอบกันโดยตรงดังเช่นสัญญาทั่วไป เนื่องจากในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นั้นจะใช้ระบบตัวแทน กล่าวคือทุกคนที่ประสงค์จะมาทำการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดนี้จะต้องซื้อขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าซึ่งเป็นสมาชิกของตลาดเท่านั้น

3.2.2 นิติสัมพันธ์ระหว่างตลาด(สำนักหักบัญชี) กับ ผู้ซื้อหรือผู้ขาย

ในระหว่างลูกค้ากับตลาดไม่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำสัญญาใด ๆ ต่อกันไว้ เนื่องจากในการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า เมื่อลูกค้าประสงค์จะทำนิติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า กฎหมายบังคับให้กระทำผ่านทางนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าซึ่งเป็นสมาชิกของตลาดเท่านั้น ดังนั้นลูกค้าจึงมีต้องทำสัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ กับตลาดโดยตรง

3.2.3 นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับตลาด(สำนักหักบัญชี)

นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับตลาด(สำนักหักบัญชี)นั้นเกิดขึ้นเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าเป็นสมาชิกของตลาดเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้า และเกิดขึ้นโดยอาศัยสัญญาที่ตลาดทำกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่ได้มีข้อสัญญากันในหลาย ๆ เรื่อง เช่น ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของตลาด การวางเงินประกันหรือหลักประกัน การมอบอำนาจ เป็นต้น เหล่านี้ทำให้นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับตลาด(สำนักหักบัญชี) มีผลผูกพันตามกฎหมาย

นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับตลาด(สำนักหักบัญชี)นั้น นายหน้ามีฐานะเป็นผู้ให้หลักประกันแก่ตลาดว่า หากตลาดต้องการชำระหนี้ค่าเสียหายในรายการซื้อขายซึ่งนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นผู้ส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายนั้น ตลาดสามารถเรียกร้องเงินดังกล่าวจาก

²⁹ มงคล ทวีวิทย์. *อั่งแล้ว เจริญรอดที่ 1*. หน้า 118

นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ อีกทั้งยังมีนิติสัมพันธ์ในฐานะที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นผู้รับช่วงสิทธิของตลาด ในกรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ชำระหนี้ค่าเสียหายให้กับตลาดแทนลูกค้า แล้วสามารถเรียกหรือเอาเงินดังกล่าวจากลูกค้าได้³⁰

3.2.4 นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อผู้ขาย

นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อผู้ขายเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อลูกค้าทำสัญญาเป็นหนังสือกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อให้ทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนตนเอง นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่ลูกค้าเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ซึ่งนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอาจให้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำเกี่ยวกับความต้องการ ราคา และปริมาณสินค้า และคาดเดาสถานการณ์เกี่ยวกับการค้าของสินค้าแต่ละประเภท เพื่อประกอบการตัดสินใจจะซื้อหรือจะขายของลูกค้า³¹

นอกจากนั้น นายหน้าซื้อขายสินค้าล่วงหน้ายังเป็นผู้ดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการซื้อหรือขายตามคำสั่งของลูกค้า และรับเงินประกันหรือเงินมาร์จินจากลูกค้ามอบให้แก่ตลาด รวมถึงดำเนินการซื้อหรือขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้สมาชิกตลาดคือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเท่านั้นที่สามารถทำการซื้อขายในตลาดแทนลูกค้าได้ ดังนั้น เมื่อผู้ซื้อหรือผู้ขายประสงค์ที่จะซื้อหรือจะขายก็จะส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายไปยังนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับคำสั่งซื้อล่วงหน้าหรือคำสั่งขายล่วงหน้าก็จะส่งคำสั่งดังกล่าวเข้าไปในตลาด ตลาดก็จะจับคู่คำสั่งซื้อขายนั้นเข้าด้วยกันโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เมื่อจับคำสั่งซื้อและคำสั่งขายได้แล้วก็จะเกิดสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้น จากนั้นตลาดก็จะส่งคำยืนยันนั้นกลับไปยังผู้ซื้อผู้ขาย โดยผ่านทางนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าผู้ส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายนั้นเข้ามาสู่ตลาดนั่นเอง ซึ่งคำยืนยันการชื้อขายนั้น นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องมีหนังสือหรือแจ้งยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรให้ลูกค้า(ผู้ซื้อหรือผู้ขาย) ทราบว่านายหน้าสามารถซื้อหรือขายสัญญาตามคำสั่งของลูกค้าได้ และเพื่อเป็นการยืนยันสถานะทางนิตินัยของการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าว่าขณะนี้ลูกค้ามีสถานะเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายในสัญญาซื้อขายล่วงหน้าอย่างไร และมีข้อผูกพันอย่างไรกับฝ่ายตรงข้าม

³⁰ มงคล ทวีวิทย์. *อั่งแล้ว เจริญรอดที่ 1*. หน้า 175

³¹ คมกฤษ สุวัฑฒิต. (2538). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพารา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 126-127.

ทั้งนี้หากเกิดกรณีที่ลูกค้าทำผิดสัญญาหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ซื้อหรือผู้ขายรายนั้นจะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อตลาด หลังจากนั้นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าสามารถที่จะไปไล่เบี้ยเอาจากผู้ซื้อหรือผู้ขายรายนั้นได้ โดยสิทธิและหน้าที่ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและผู้ซื้อหรือผู้ขายที่มีต่อกันนั้นเป็นไปตามสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายได้ทำไว้ตามที่ได้กล่าวมาในส่วนที่แล้วนั่นเอง

ในระหว่างนายหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขายจะมีสัญญาที่เชื่อมนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งข้อกำหนดในสัญญานั้นจะประกอบไปด้วยข้อปลีกย่อยหลายกรณี ทั้งที่เป็นเรื่องของกรมอบอำนาจให้เป็นนายหน้าหรือตัวแทนไปซื้อขายล่วงหน้า การปฏิบัติตามกฎระเบียบของตลาด การชำระเงินประกันหรือเงินมาร์จิน ข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องหลักประกัน การระงับข้อพิพาท การแจ้งเรื่องการส่งมอบสินค้า อัตราค่าบริการ การรายงานและการยืนยันการซื้อขาย การรับทราบความเสี่ยง จำนวนสัญญาที่ซื้อขายได้ และการยกเลิกสัญญา เป็นต้น ซึ่งต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงสัญญาระหว่างนายหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขายเชื่อมโยงไปถึงนิติสัมพันธ์ระหว่างกันดังนี้³²

1. การมอบอำนาจและการสั่งซื้อ – ขาย

ลูกค้าตกลงแต่งตั้งและมอบอำนาจให้สมาชิกนายหน้าเป็นตัวแทน และ/หรือนายหน้าของลูกค้าในการซื้อ และ/หรือ ขายสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาด รับผิดชอบของลูกค้า โดยตกลงจะจ่ายค่าธรรมเนียม และ/หรือค่าบำเหน็จ และ/หรือค่าตอบแทน และ/หรือค่านายหน้าให้แก่สมาชิกนายหน้าตามอัตราที่ตกลงกัน รวมทั้งค่าภาษีอากร และค่าใช้จ่ายอื่นใดที่พึง

การแต่งตั้งและการมอบอำนาจดังกล่าว หากลูกค้ามิได้ทำหนังสือมอบอำนาจไว้ตามแบบที่สมาชิกนายหน้ากำหนดไว้ต่างหากแล้ว ให้ถือว่าสัญญานี้เป็นหนังสือมอบอำนาจให้สมาชิกนายหน้าเป็นตัวแทน และ/หรือนายหน้าของลูกค้าในการซื้อขายล่วงหน้า

ในการสั่งซื้อหรือส่งขาย สัญญาซื้อขายล่วงหน้าให้กระทำโดยลูกค้าหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากลูกค้า กับพนักงานผู้ได้รับมอบหมายของสมาชิกนายหน้า พร้อมกับทำคำสั่งซื้อขายตามแบบที่สมาชิกนายหน้ากำหนดไว้

ในการสั่งซื้อหรือขายสัญญาล่วงหน้านั้น ลูกค้าอาจติดต่อผ่านเครื่องมือสื่อสารอื่น เช่น โทรศัพท์ ไปรษณีย์ อินเทอร์เน็ต หรือวิธีการอื่นใดตามที่จะมีใช้ต่อไป แต่ทั้งนี้ จะต้องติดต่อกับพนักงานของสมาชิกนายหน้า และคำสั่งดังกล่าวจะถือว่าเป็นคำสั่งโดยชอบของลูกค้า เมื่อพนักงานได้รับคำสั่งโดยชัดเจน ปราศจากข้อสงสัยแล้ว และในการนี้ลูกค้าตกลงยอมรับผลของคำสั่งดังกล่าวเสมือนว่าลูกค้าได้ทำด้วยตนเองทุกประการ

³² มงคล ทวีวิทย์. *อั่งแล้ว เริงรอรถที่ 1*. หน้า 168 - 176

เมื่อได้รับคำสั่งซื้อ หรือคำสั่งขายจากลูกค้า สมาชิกนายหน้าไม่มีสิทธิรับซื้อหรือรับขายเองหรือเป็นตัวแทนในการรับซื้อหรือรับขายให้แก่บุคคลอื่นใดไม่ว่าทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน จะต้องส่งคำสั่งดังกล่าวเข้าสู่ตลาดภายในเวลาที่ตลาดกำหนด เพื่อเป็นการป้องกันมิให้สมาชิกนายหน้ารับซื้อ รับขายเองก่อนคนอื่น

ในกรณีที่สมาชิกนายหน้าทำการซื้อหรือขายตามคำสั่งของลูกค้าแล้วไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนเรียบร้อยแล้ว สมาชิกนายหน้าจะจัดทำเอกสารแจ้งการยืนยันผลการซื้อหรือขายตามแบบและรายการที่กำหนดให้ลูกค้าทราบผลการซื้อขายในทันทีซึ่งหากลูกค้าไม่ตรวจสอบหรือตรวจสอบแล้วไม่คัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายในวันเดียวกัน ให้ถือว่ารายการยืนยันตามเอกสารของสมาชิกนายหน้านั้นถูกต้องแล้ว

2. กฎ ระเบียบตามกฎหมายและข้อบังคับของตลาด

ในกรณีที่มีกฎหมาย ประกาศของทางราชการ กฎระเบียบของคณะกรรมการ ก.ส.ล. ข้อบังคับของตลาดและสำนักหักบัญชี อันมีผลกระทบต่อข้อความหรือเงื่อนไขใด ๆ แห่งสัญญาของลูกค้ายินยอมให้สมาชิกนายหน้าเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมสัญญาให้สอดคล้องกับกฎหมาย ประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับดังกล่าวแล้วแต่กรณี โดยลูกค้ายินยอมผูกพัน และปฏิบัติโดยเคร่งครัด

เมื่อได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มสัญญาตามมาตราแรกแล้วบริษัทต้องแจ้งให้ลูกค้าทราบและลงนามเพื่อเป็นหลักฐานต่อไป

กฎระเบียบของตลาดและคณะกรรมการตามกฎหมายต่าง ๆ ที่ลูกค้าและสมาชิกนายหน้าต้องถือปฏิบัติเป็นจำนวนมาก เช่น การดำรงคุณสมบัติของผู้ประกอบธุรกิจประเภทผู้ค้าล่วงหน้า การแสดงตนเป็นนายหน้า การเปิดบัญชีซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า การรับคำสั่งและการส่งคำสั่งเข้าระบบการซื้อขาย การรายงานการซื้อขายในบัญชีของลูกค้า การโฆษณากิจการเหล่านี้ ต้องมีกำหนดไว้ในสัญญา

3. การปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการ ก.ส.ล. และข้อบังคับของตลาด

สมาชิกนายหน้าให้การรับรองว่าในการปฏิบัติหน้าที่เป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อบัญชีของลูกค้านี้ สมาชิกนายหน้าจะปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการ ก.ส.ล. และข้อบังคับของตลาด และสำนักหักบัญชีโดยเคร่งครัด

ลูกค้าให้การรับรองว่า จะปฏิบัติตามข้อบังคับของตลาด และสำนักหักบัญชีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าอย่างเคร่งครัดเช่นกัน

4. เงินประกันหรือเงินมาร์จิน

ต้องมีข้อกำหนดเหล่านี้ คือ ลูกค้าต้องชำระเงินประกันหรือมาร์จินและรักษาระดับเงินประกันตามจำนวนและวิธีที่สมาชิกนายหน้ากำหนด การกำหนดเงินประกันดังกล่าว สมาชิกนายหน้าอาจจะกำหนดสูงกว่าเงินประกันที่ตลาดกำหนดก็ได้ และมีสิทธิเปลี่ยนแปลงการกำหนดเงินประกันดังกล่าวได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากลูกค้า

ในกรณีที่สมาชิกนายหน้ากำหนดให้มีเงินประกันเพิ่ม ลูกค้ายินยอมชำระเงินประกันดังกล่าวทันทีที่ลูกค้าเรียกให้ชำระเงินประกันนั้นตามวิธีที่สมาชิกนายหน้ากำหนด

ลูกค้าต้องแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับบัญชีและธนาคาร ตลอดจนยินยอมให้สมาชิกนายหน้าดำเนินการและติดต่อกับธนาคารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินประกันนี้

5. ข้อตกลงเกี่ยวกับหลักประกันและการโอนอำนาจ

5.1 สมาชิกนายหน้าสามารถยึดถือเพื่อเป็นหลักประกันต่อภาระความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่ลูกค้าพึงมีต่อสมาชิกนายหน้า ซึ่งเงินในบัญชีของลูกค้าที่ใช้ในการซื้อขายล่วงหน้า

5.2 เงินประกัน หลักประกันและทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกค้า สมาชิกนายหน้าต้องนำไปฝากไว้กับธนาคาร หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ และตามที่กฎหมายกำหนด ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการก.ส.ล.กำหนด

ภายในเงื่อนไขที่ต้องฝากเงินไว้กับธนาคาร หรือสถาบันการเงินดังกล่าวข้างต้น ลูกค้ายินยอมให้สมาชิกนายหน้ามีสิทธิในการเบิกเงินไปหรือสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินจากบัญชีดังกล่าว เพื่อการซื้อขายล่วงหน้าได้

5.3 ลูกค้าตกลงให้ความร่วมมือในการติดต่อและประสานกับธนาคารตาม 5.1 และ 5.2 ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

6. การระงับบัญชี

ในกรณีที่มีเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

6.1 มีการเลิกหรือชำระบัญชีลูกค้า

6.2 ลูกค้าฟ้องล้มละลายหรือร้องขอให้พิทักษ์ทรัพย์ผู้อื่น หรือลูกค้าถูกฟ้องล้มละลายหรือถูกขอให้พิทักษ์ทรัพย์

6.3 เงินประกันในบัญชีไม่พอ หรือสมาชิกนายหน้าพิจารณาเห็นว่าหลักประกันที่ให้ไว้ไม่พอสำหรับแต่ละบัญชีหรือทั้งหมด

6.4 ในกรณีที่มีเหตุการณ์อื่นใดที่สมาชิกนายหน้าเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการเพื่อป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดในการซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า

ลูกค้ายินยอมให้สมาชิคนายหน้าดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างได้ตามดุลพินิจของสมาชิคนายหน้า ดังนี้

1) เพื่อให้เพียงพอต่อการผูกพันที่ลูกค้ายึดต่อสมาชิคนายหน้าให้มีการวางเงินประกันเพิ่มหรือค้ำประกันเพิ่ม โดยใช้เงินจากทุนหรือทรัพย์สินที่อยู่ในความดูแล หรือครอบครองของสมาชิคนายหน้า

2) ขายบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งสัญญาซื้อขายล่วงหน้า สินค้า หรือหลักประกันที่ถือไว้ หรือเพื่อการดำเนินการของลูกค้า หรือซื้อบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งสัญญาซื้อขายล่วงหน้า สินค้า หรือหลักประกันที่ถือไว้ หรือเพื่อการดำเนินการของลูกค้า

3) ยกเลิกบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งคำสั่งซื้อขาย สัญญาซื้อขาย หรือพันธกรณีใด ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในนามของลูกค้าในการระดมทุนหรือการขายของลูกค้า หรือการขายของลูกค้า สมาชิคนายหน้าสามารถขายหรือซื้อในเดือนเดียวกันได้ หรือซื้อหรือขายใหม่เพื่อการกระจายความเสี่ยงตามดุลพินิจของสมาชิคนายหน้า ทั้งนี้ เพื่อปกป้องฐานะบัญชีของลูกค้า

7. การแจ้งในกรณีที่มีการส่งมอบ

7.1 ลูกค้าต้องแจ้งให้สมาชิคนายหน้าทราบล่วงหน้าอย่างน้อยห้าวันทำการก่อนวันแจ้งการรับมอบสินค้า ในกรณีที่ลูกค้าจะรับมอบสินค้าและลูกค้าจะต้องแจ้งให้สมาชิคนายหน้าทราบอย่างน้อยห้าวันทำการก่อนวันสุดท้ายของการซื้อขาย ในกรณีที่ลูกค้าจะส่งมอบสินค้าหรือลูกค้าจะต้องนำเงินมาชำระไว้ที่บริษัทให้เพียงพอในกรณีที่รับมอบสินค้าหรือจะต้องส่งมอบเอกสารการส่งมอบให้สมาชิคนายหน้าในกรณีที่ส่งมอบสินค้า ทั้งนี้ ภายในกำหนดในข้างต้นเช่นเดียวกัน

7.2 หากสมาชิคนายหน้าไม่ได้รับการแจ้ง หรือการวางเงิน หรือเอกสารภายในกำหนดเวลาดังกล่าว สมาชิคนายหน้าดำเนินการระดมทุนสัญญาซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้า หรือส่งมอบหรือรับมอบสินค้า ในนามของลูกค้าตามเงื่อนไขและวิธีการที่สมาชิคนายหน้าเห็นว่าเหมาะสม

8. ค่าบริการ

ลูกค้ายินยอมจ่ายค่านายหน้าและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตามที่สมาชิคนายหน้ากำหนด หรือเปลี่ยนแปลง และลูกค้ายินยอมจ่ายดอกเบี้ยให้แก่สมาชิคนายหน้า จำนวนค่านายหน้า และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ลูกค้าชำระอยู่ให้ตามอัตราที่สมาชิคนายหน้าเรียกเก็บแก่ลูกค้าโดยทั่วไป

9. การรายงานและการยืนยัน

สมาชิคนายหน้าต้องรายงานยืนยันการซื้อขายตามคำสั่งของลูกค้า ภายในวันที่ซื้อขายนั้น และรายงานฐานะทางบัญชีของลูกค้าและรายงานดังกล่าว จะถือว่าถูกต้องและผูกพันลูกค้า หากลูกค้าไม่ได้แย้งเป็นลายลักษณ์อักษรภายในห้าวัน นับจากวันที่ลูกค้าได้รับ

10. การส่งรายงาน

บริษัทต้องส่งรายงานการแจ้งยอดและคำเตือนใด ๆ ไปยังลูกค้ำตามสถานที่ที่ลูกค้ำระบุไว้ในคำขอเปิดบัญชีกับสมาชิกนายหน้า หรือสถานที่อื่นที่ลูกค้ำได้แจ้งการเปลี่ยนแปลงเป็นลายลักษณ์อักษร การติดต่อดังกล่าวให้รวมถึงการติดต่อสื่อสารทางไปรษณีย์และอิเล็กทรอนิกส์ด้วย

11. ความเสี่ยง

ลูกค้ำเข้าใจและยอมรับว่าการลงทุนในการซื้อขายล่วงหน้าเป็นการเก็งกำไร ซึ่งมีความเสี่ยงสูง และเหมาะสำหรับผู้ที่สามารถรับความเสี่ยงในการขาดทุนที่อาจมากกว่าเงินประกันที่วางไว้ และลูกค้ำเข้าใจว่าจากการที่มีการเรียกเก็บเงินประกันในจำนวนที่ต่ำกว่าราคาซื้อขายล่วงหน้า แต่การเปลี่ยนแปลงของราคาซื้อขายล่วงหน้าที่เกิดขึ้นจริง อาจมีผลในการขาดทุนเป็นจำนวนมาก และการขาดทุนนั้นจะมากกว่าเงินประกันทั้งหลายที่ลูกค้ำวางไว้ และลูกค้ำยินยอมและเต็มใจที่จะเสี่ยงในทางการเงินในการซื้อขายล่วงหน้างดงกล่าวนี้

การที่มอบหมายให้สมาชิกนายหน้าเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้างนี้ ลูกค้ำจะไม่เรียกร้องหรือให้สมาชิกนายหน้าต้องรับผิดชอบใด ๆ ต่อการขาดทุนนั้น ๆ ในการซื้อขายตามคำแนะนำ หรือคำปรึกษากับพนักงานของสมาชิกนายหน้า

ลูกค้ำยอมรับและเข้าใจว่าการประกันในเรื่องกำไรหรือประกันว่าจะไม่ขาดทุนเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ ดังนั้น ลูกค้ำเข้าใจและยอมรับว่าจะไม่มีการประกันใด ๆ ดังกล่าวจากสมาชิกนายหน้าหรือจากพนักงานของสมาชิกนายหน้า

12. การรับรองลูกค้ำ

ลูกค้ำขอรับรองว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่ลูกค้ำระบุไว้ในคำขอเปิดบัญชีถูกต้อง เป็นจริง และไม่ทำให้เข้าใจผิด และรับรองว่าจะแจ้งบริษัทเป็นลายลักษณ์อักษรทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงในข้อมูลให้ไว้

13. จำนวนซื้อขาย

สมาชิกนายหน้าสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดระดับเพดานการถือครองสัญญาที่ลูกค้ำถืออยู่ หรือที่ลูกค้ำจะซื้อขายต่อไปโดยผ่านสมาชิกนายหน้า ลูกค้ำยอมรับที่จะไม่ซื้อขายเกินเพดานการถือครองสัญญาที่กำหนดโดยตลาดไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายโดยตนเอง หรือร่วมกับผู้อื่น และจะแจ้งให้สมาชิกนายหน้าทราบถึงจำนวนการซื้อขายที่ลูกค้ำมีอยู่กับผู้อื่น

14. กฎหมายที่ใช้บังคับแก่สัญญา

สัญญานี้อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายไทย และในกรณีที่ต้องมีการฟ้องร้องเป็นคดี คู่กรณีตกลงที่จะฟ้องร้องกันในศาลที่มีเขตอำนาจเหนือกรุงเทพมหานคร

15. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญา

สัญญานี้มีผลผูกพันลูกค้าและสมาชิกนายหน้า ตลอดจนผู้สืบทอดของสมาชิกนายหน้า การเปลี่ยนแปลงบุคลากรของสมาชิกนายหน้า ไม่มีผลต่อความผูกพันตามสัญญานี้ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยุติสัญญานี้ให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร

16. การยกเลิกสัญญา

สัญญานี้มีผลผูกพันคู่สัญญาไปจนกว่าลูกค้าจะบอกเลิกในเวลาใดก็ได้ที่ลูกค้าไม่มีจำนวนการถือครองสัญญา หรือไม่มีความรับผิดชอบใด ๆ หรือบอกเลิกโดยสมาชิกนายหน้า ในกรณีบอกเลิกสัญญานั้นจะไม่มีผลกระทบต่อการซื้อขายที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และรวมถึงจะไม่เป็นการปลดภาระของคู่สัญญาในภาระผูกพันใด ๆ ในจำนวนของยอดเครดิตที่เหลืออยู่ หรือภาระความรับผิดชอบใด ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการบอกเลิกสัญญา

สัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้านี้มีสถานะที่เกี่ยวข้องของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่ต้องมีภาระรับผิดชอบในแต่ละสถานะดังต่อไปนี้

16.1 ในฐานะผู้ให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำให้แก่ลูกค้าของตนในการซื้อและขาย ซึ่งนายหน้าจะเป็นผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับสถานะหรือแนวโน้มของราคาหรือการคาดการณ์เกี่ยวกับราคาของสินค้าเกษตรแต่ละประเภท เพื่อประกอบการตัดสินใจในการสั่งซื้อหรือส่งขายแก่ลูกค้า การให้คำปรึกษาและคำแนะนำดังกล่าว จะกระทำในลักษณะเดียวกับการให้บริการเพิ่มเติมหรือเสริมแก่ลูกค้า แต่นายหน้าจะไปคิดค่าบริการในลักษณะของที่ปรึกษาซื้อขายล่วงหน้ามิได้ เพราะจะต้องขออนุญาตต่อเลขาธิการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ก่อน

16.2 เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการซื้อขายล่วงหน้าตามคำสั่งของลูกค้า โดยที่สมาชิกนายหน้าจะมีหน้าที่ในการรับคำสั่งของลูกค้า ซึ่งนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับตัวแทนขายหรือนายหน้าจะเกิดขึ้นเมื่อลูกค้าได้ลงนามในสัญญาแต่งตั้งให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าทำหน้าที่เป็นผู้ซื้อหรือเป็นผู้ขายแทนตนเองในการซื้อขายล่วงหน้าแล้ว ดังนั้นในสัญญาระหว่างลูกค้าผู้ซื้อหรือผู้ขายที่ทำกับตัวแทนหรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องมีข้อความที่มอบหมายให้สมาชิกนายหน้าเป็นตัวแทนหรือนายหน้าด้วย หรือหากไม่มีข้อความดังกล่าว ก็จะต้องมีสัญญาแต่งตั้งตัวแทน หรือให้เป็นนายหน้าระหว่างลูกค้ากับสมาชิกนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าด้วย

16.3 ในฐานะเป็นผู้ให้หลักประกันแก่ผู้ซื้อหรือผู้ขาย ตลาด(สำนักหักบัญชี)ว่าเมื่อสมาชิกนายหน้าได้ดำเนินการสั่งซื้อหรือส่งขาย ตามคำสั่งของลูกค้าแล้ว หากผู้ซื้อหรือผู้ขายเป็นลูกค้าของตน เป็นฝ่ายผิดสัญญาและเมื่อตนเองได้ใช้หนี้ต่อตลาดหรือสำนักหักบัญชีไป เพื่อให้สำนักหักบัญชีนำไปใช้หนี้ต่อคู่สัญญาฝ่ายตรงข้ามแล้ว สมาชิกนายหน้านั้นต้องรับผิดชอบต่อตลาด(สำนักหักบัญชี)แทนลูกค้าไปก่อนเมื่อตนถูกเรียกให้ชำระหนี้

16.4 ในฐานะผู้รับช่วงสิทธิ์ ในกรณีที่เมื่อนายหน้าได้ใช้หนี้หรือชำระหนี้ไปแทนลูกค้า ต่อตลาดหรือสำนักหักบัญชีแล้ว สมาชิกนายหน้านั้นสามารถรับช่วงสิทธิ์ มาใช้สิทธิ์ไล่เบียดเอาจาก ลูกค้าของตนได้

ดังนั้น จึงทำให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างการเป็นนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ทั้งนี้ เพราะนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 845 จะเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือชี้ช่องให้มีการทำสัญญา แต่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลที่ตนชักนำเข้ามา หากบุคคลที่ตนชักนำหรือดำเนินการแทนไม่ปฏิบัติตาม สัญญา

กล่าวโดยสรุป ทั้ง 16 ประการดังกล่าว เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องนำมากำหนดไว้ใน สัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขาย(ลูกค้า) ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นายหน้าซื้อขาย ล่วงหน้าและลูกค้า มีนิติสัมพันธ์กัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งนิติสัมพันธ์ดังกล่าว ในแต่ละลักษณะจะต้องนำไปกำหนดไว้ในสัญญาระหว่างนายหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขาย

3.3 ความรับผิดชอบของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต่อผู้ซื้อหรือผู้ขาย

ความรับผิดชอบของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

3.3.1 ความรับผิดชอบในทางแพ่ง

(1) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเนื่องจากการกระทำผิดหน้าที่ของนายหน้า

หากนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ากระทำผิดหน้าที่ของตน และก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นเนื่องจากการกระทำผิดหน้าที่ของตน ควรมีกฎหมายกำหนดให้นายหน้าผู้นั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ลูกค้าซึ่งเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขาย และกำหนดให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไม่มีสิทธิ์เรียกร้องผลประโยชน์ใด ๆ ต่อลูกค้า

(2) ความรับผิดชอบในการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ หรือกระทำโดยปราศจากอำนาจ

หากนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ากระทำโดยประมาทเลินเล่อ หรือกระทำโดยปราศจากอำนาจ หรือนอกเหนืออำนาจที่ตนเองได้รับมอบหมาย เมื่อเกิดความเสียหายแก่ลูกค้านายหน้าต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น ซึ่งในเรื่องขนาดหรือระดับของความระมัดระวังนี้ เป็นประเด็นที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายจะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้กระทำโดยประมาทเลินเล่อ ขนาดของความระมัดระวังที่จะสมมติขึ้นเปรียบเทียบเป็นมาตรฐานเพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบของผู้กระทำเสียหายนั้น ต้องเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีภาวะ วิชา และพฤติกรรมเช่นนั้น

โดยเปรียบเทียบกับ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ที่มีความรอบคอบในระดับปกติในฐานะ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทั่วไป

3.3.2 ความรับผิดชอบทางอาญา

หากการกระทำผิดของ นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เป็นการกระทำผิดที่ร้ายแรงถึงขนาดเป็นความผิดทางอาญา นายหน้านั้นก็ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอาญา

พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ได้มีบทกำหนดโทษไว้ในหมวด 8 อาทิเช่น ในการเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำสัญญาเป็นหนังสือกับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า โดยมีรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาตามที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนดค่าตอบแทนในการเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามอัตราที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนดผู้ประกอบการซื้อขายล่วงหน้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืนหรือที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเกิดจากการสั่งการหรือไม่สั่งการการกระทำหรือไม่กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลผู้มีอำนาจจัดการกิจการของผู้ประกอบการซื้อขายล่วงหน้า กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลผู้มีอำนาจจัดการกิจการนั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น

ห้ามมิให้ผู้ใดซื้อขายล่วงหน้าหรือเสนอที่จะซื้อขายล่วงหน้า หรือกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายล่วงหน้า ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมจนอาจทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าสินค้าเกษตรที่ซื้อขายมีราคาสูงขึ้น ลดลง คงที่ หรือผันผวนอันไม่ตรงต่อสภาพปกติของตลาด เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้คณะกรรมการตลาดมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์อันถือเป็นข้อพิจารณาเกี่ยวกับสภาพปกติของตลาด และห้ามมิให้ผู้ใดซื้อขายล่วงหน้าหรือเสนอที่จะซื้อขายล่วงหน้าหรือกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายล่วงหน้า ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมในประการที่น่าจะเป็นการเอาเปรียบผู้อื่น โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าซึ่งยังมิได้เปิดเผยต่อประชาชนและคนได้ล่วงรู้มาเพราะการดำรงตำแหน่งหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ในการซื้อขายล่วงหน้านั้น หรือได้ล่วงรู้มาเพราะได้รับมาจากบุคคลดังกล่าวข้างต้น และไม่ว่าการกระทำความผิดดังกล่าวจะกระทำเพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่น หรือนำข้อเท็จจริงเช่นนั้นออกเปิดเผยเพื่อให้ผู้อื่นกระทำโดยตนได้รับประโยชน์ตอบแทน ผู้ใดฝ่าฝืน ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงห้าปี และปรับไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้น ๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับเพราะการฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท

ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำความผิดใด ๆ ที่น่าจะทำให้ผู้อื่นหลงผิดว่าได้มีการซื้อหรือขายล่วงหน้าสินค้าเกษตรประเภทหรือชนิดใดกันมาก หรือราคาของสินค้าเกษตรประเภทหรือชนิดนั้นได้เปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงอันไม่ตรงต่อสภาพปกติของตลาด และห้ามมิให้ผู้ใดบอกกล่าวหรือแพร่ข้อความที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตร หรือการซื้อขายน้ล่วงหน้าสินค้าเกษตรประเภทหรือชนิดใดอันเป็นเท็จ หรือบอกกล่าวหรือแพร่ข้อความอื่นใดที่อาจก่อให้เกิดความสำคัญผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับการซื้อขายน้ล่วงหน้าสินค้าเกษตรประเภทหรือชนิดใดต่อผู้อื่น โดยการกระทำความผิดดังกล่าวจะมีผลทำให้ราคาสินค้าเกษตรนั้นผิดไปจากสภาพปกติของตลาด หรือน่าจะทำให้ผู้อื่นทำการซื้อขายน้ล่วงหน้า ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3.3.3 ความรับผิดชอบทางปกครอง

มาตรการทางปกครองเป็นการลงโทษลักษณะหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งความผิดส่วนใหญ่จะกำหนดไว้เพื่อประโยชน์หรือคุ้มครองสาธารณะ เพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายให้บรรลุตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายในทางปฏิบัติได้ และเพื่อใช้แก้ไขการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องรอคำพิพากษาของศาลที่ใช้เวลานานทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันที่ โดยองค์กรที่มีอำนาจลงโทษจะไม่ใช่ ศาล แต่จะเป็นองค์กรที่มีอำนาจกำกับดูแลบุคคลประเภทนั้น โดยจะออกคำสั่งมาอยู่ในรูปของคำสั่งทางปกครอง ซึ่งจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้มีโทษทางปกครองอยู่หลายระดับด้วยกัน ได้แก่

(1) โทษทางการเงิน โดยจะกระทำอยู่ในรูปของโทษปรับทางปกครอง ซึ่งจะกำหนดโทษปรับในอัตราสูงเพื่อให้ผู้รับโทษเกิดความเกรงกลัว และจะกำหนดโทษตั้งแต่อัตราขั้นต่ำจนถึงสูงสุดเพื่อให้องค์กรที่มีหน้าที่กำกับดูแลสามารถให้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดได้

(2) โทษการเพิกถอนสิทธิ โทษนี้จะใช้ประกอบกิจการที่มีการกำกับดูแลโดยขออนุญาตหรือจดทะเบียน โดยโทษประเภทนี้จะแบ่งไปตามความรุนแรงของการกระทำความผิด เช่น คำสั่งจำกัดการประกอบกิจการ การพักใช้ใบอนุญาต หรือการเพิกถอนใบอนุญาต เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติการซื้อขายน้ล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความรับผิดชอบทางปกครองไว้ใน ส่วนที่ 3 เรื่องการพักใช้และเพิกถอนใบอนุญาต และการเลิกประกอบธุรกิจการซื้อขายน้ล่วงหน้า อาทิเช่น ในกรณีที่เลขาราชการเห็นว่าผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจ เป็นผู้ค้า

ล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ที่ปรึกษาการซื้อขายล่วงหน้า ตัวแทนซื้อขายล่วงหน้า และผู้ประกอบธุรกิจอื่นตามที่คณะกรรมการก.ส.ล. กำหนด ผู้ใด

(1) ขาดคุณสมบัติในการประกอบธุรกิจตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามมาตรา 27 (1) (ก) และ (ค) (2) (ก) และ (ค) และ (3) (ก) และ (ข)

(2) ประกอบธุรกิจฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามมาตรา 32

(3) ไม่ดำรงฐานะทางการเงินตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก .ส.ล. กำหนดตามมาตรา

34

(4) จัดทำบัญชีตามมาตรา 37 หรืองบการเงินตามมาตรา 38 ไม่เรียบร้อย หรือไม่ทำให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด

ให้เลขาธิการมีอำนาจสั่งให้ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนั้นแก้ไขหรือปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หรือปฏิบัติให้ถูกต้องสมบูรณ์ภายในเวลาที่กำหนด

ในกรณีที่เลขาธิการเห็นว่าผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจ เป็นผู้ค้าล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ที่ปรึกษาการซื้อขายล่วงหน้า ตัวแทนซื้อขายล่วงหน้า และผู้ประกอบธุรกิจอื่นตามที่คณะกรรมการก.ส.ล. กำหนด ผู้ใดมีฐานะหรือมีการดำเนินงานในลักษณะอันอาจเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์ของประชาชนให้เลขาธิการมีอำนาจสั่งให้ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนั้นดำเนินการแก้ไขฐานะหรือการดำเนินงานให้ถูกต้องหรือดำเนินการอื่นใดภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ให้ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนั้นต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฐานะหรือการดำเนินงานของผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนั้นด้วยก็ได้ และหากผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจ เป็นผู้ค้าล่วงหน้า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ที่ปรึกษาการซื้อขายล่วงหน้า ตัวแทนซื้อขายล่วงหน้า และผู้ประกอบธุรกิจอื่นตามที่คณะกรรมการก .ส.ล. กำหนด ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวให้เลขาธิการมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตของผู้นั้นไว้จนกว่าผู้นั้นจะปฏิบัติตามคำสั่งของเลขาธิการ เป็นต้น

ตามที่ได้ศึกษานิติสัมพันธ์ข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า นอกจากผู้ซื้อหรือผู้ขายแล้วยังมีนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงแต่ละบุคคลมีนิติสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง แต่เนื่องจากนิติสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดมีความซับซ้อนมากไม่สามารถศึกษาได้ทั้งหมดได้ สารนิพนธ์ฉบับนี้จึงขอจำกัดขอบการศึกษาเฉพาะ นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อผู้ขายเท่านั้น

3.4 การระการพิสูจน์ในความรับผิดชอบของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ต่อผู้ซื้อหรือผู้ขาย

กฎหมายลักษณะพยาน คือ ข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพิสูจน์ความจริงหรือข้อเท็จจริงโดยพยานหลักฐานว่าในคดีแต่ละคดีมีข้อเท็จจริงใดบ้างที่จะต้องมีการพิสูจน์ ใครบ้างเป็นผู้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์พยานหลักฐานชนิดใดบ้างที่จะนำเสนอต่อศาลและศาลรับฟังได้ และหมายรวมถึงกระบวนการพิจารณาในการนำพยานหลักฐานเข้าสู่ศาลและการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานด้วย ประเภทของพยานหลักฐานต่าง ๆ อื่น ได้แก่ พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานผู้เชี่ยวชาญ ในส่วนของกฎหมายลักษณะพยานนี้จะทำการศึกษาเฉพาะเรื่องการระการพิสูจน์ โดยจะศึกษาความหมายและหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการกำหนดการระการพิสูจน์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในการกำหนดเรื่องการระการพิสูจน์ไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

ปัจจุบันในคดีแพ่งการที่จะวินิจฉัยว่าจำเลยได้โต้แย้งสิทธิของโจทก์อันเป็นการทำผิดหน้าที่ของตนหรือไม่ จำเป็นต้องได้ข้อเท็จจริงที่จะใช้ประกอบในการวินิจฉัยเสียก่อนนี้ ศาลย่อมดำเนินตามกฎหมายวิธีพิจารณาความโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการค้นหาความจริงจากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบในการวินิจฉัยในส่วนที่ว่าด้วยพยานหลักฐาน ซึ่งการค้นหาความจริงของศาลต้องอาศัยกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นหลักแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ในคดีแพ่งการที่คู่ความจะแสดงให้ศาลเชื่อในสิ่งที่ตนกล่าวอ้างได้นั้นก็โดยวิธีการนำพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ต่อศาล ส่วนฝ่ายใดจะมีหน้าที่ในการพิสูจน์หรือการระการพิสูจน์จะตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายในแต่ละประเทศ ดังนั้นก่อนที่จะพิจารณาถึงหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการกำหนดการระการพิสูจน์ จึงต้องทำความเข้าใจถึงนิยามความหมายของคำว่าการระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบเสียก่อนว่ามีความหมายอย่างไร

3.4.1 ความหมายและลักษณะของการระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบ

คำว่า “การระการพิสูจน์” ได้มีนักกฎหมายให้ความหมายหรือคำนิยามไว้ต่าง ๆ กันดังนี้ ท่านอาจารย์ประมุข สุวรรณศรี อธิบายว่า “การระการพิสูจน์มีความหมายถึงหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้ศาลเห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง ตามมาตรา 84 (เดิม) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง ” คำว่าหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในที่นี้จึงหมายถึงทั้งการระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบก่อน แต่อย่างไรก็ดีหน้าที่นำสืบก่อนย่อมมีความสำคัญแก่คดีนี้น้อยกว่าการระ

การพิสูจน์เพราะหน้าที่นำสืบก่อนสำคัญอยู่แต่ในเรื่องการ ได้เปรียบเสียเปรียบในทางชักค้ำพยาน แต่การกระทำพิสูจน์นั้นเป็นเรื่องที่จะทำให้แพ้ชนะทีเดียว”³³

ท่านอาจารย์คณิง ฉาไชย อธิบายว่า “การกระทำพิสูจน์ หมายถึง การพิสูจน์ให้เห็นถึงความแท้จริงของสิ่งที่ตนกล่าวอ้างขึ้นในคดีนั้น การกระทำพิสูจน์นี้เป็นหลักกฎหมายที่ศาลหรือคู่ความไม่อาจตกลงเปลี่ยนแปลงได้ถ้าตามคำฟ้อง คำให้การ และการชี้สองสถาน การกระทำพิสูจน์ตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแล้วศาลหรือคู่ความไม่อาจกำหนด หรือตกลงกันเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาระของอีกฝ่ายหนึ่งไปได้”³⁴

ท่านอาจารย์โอสถ โกสิน อธิบายว่า “การกระทำพิสูจน์ หมายความว่า หน้าที่ของคู่ความที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง คือถ้าเป็นโจทก์ก็ต้องสืบให้ได้สมฟ้อง ถ้าเป็นจำเลยต้องสืบให้สมคำให้การ หากฝ่ายใดมีการกระทำพิสูจน์จึงต่างกับหน้าที่นำสืบก่อนในข้อที่ว่าถ้าการกระทำพิสูจน์ตกแก่ฝ่ายใดฝ่ายนั้นต้องสืบ แต่จะสืบก่อนมีผลในทางได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงว่าความ แต่การกระทำพิสูจน์เป็นผลถึงให้คดีแพ้ชนะโดยตรง”³⁵

จากคำอธิบายความหมายของนักกฎหมายตามที่กล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ว่า คำว่า “การกระทำพิสูจน์” หมายถึง หน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้างดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 ว่า “ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตนให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง”

โดยทั่วไป “หน้าที่นำสืบ” หมายถึง การที่คู่ความจะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนเป็นความจริงเพื่อที่ศาลจะได้ตัดสินให้ตนชนะคดี หน้าที่นำสืบจึงเกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่อศาล ดังนั้นการไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติแต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน จึงอาจมีผลให้คู่ความผู้มีหน้าที่ต้องแพ้คดี ซึ่งหน้าที่นำสืบนี้มีความหมายซ้อนกันอยู่สองความหมาย คือหน้าที่นำสืบในความหมายของการกระทำพิสูจน์ และหน้าที่นำสืบในความหมายของการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ เมื่อก้าวถึงหน้าที่นำสืบบางครั้งก็หมายถึงความหมายทั้งสองนัยดังกล่าวรวมกัน แต่บางครั้งก็หมายถึงความหมายใดความหมายหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงสมควรจะได้พิจารณากันว่าความหมายทั้งสองนัยนี้มีความแตกต่างกันอย่างไร ดังต่อไปนี้

³³ ประมุข สุวรรณศร. (2519). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงธน. หน้า 48

³⁴ คณิง ฉาไชย. (2523). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์. หน้า 32 - 33

³⁵ โอสถ โกสิน. (2517). *คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม. หน้า 226 - 227

3.4.1.1 หน้าที่นำสืบในความหมายของภาระการพิสูจน์

สำหรับภาระการพิสูจน์นั้น หมายถึง หน้าที่ของกลุ่มความที่ต้องนำพยานหลักฐานมา พิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง คือถ้าเป็นโจทก์ก็ต้องสืบให้ได้สมฟ้อง ถ้าเป็นจำเลย ต้องสืบให้สมคำให้การ หากฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงใด แต่ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบ เพื่อปลดเปลื้องภาระนั้น ผลร้ายย่อมตกแก่ฝ่ายนั้น คือการแพ้คดี

กรณีปัญหาว่าผู้ใดมีภาระการพิสูจน์นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ได้กำหนดภาระการพิสูจน์ไว้ว่า กลุ่มความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำ กลุ่มความของตนให้กลุ่มความ ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ใน กฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณ แก่กลุ่มความฝ่ายใด กลุ่มความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับ ประโยชน์ จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว และนอกจากนี้ภาระการพิสูจน์นั้นขึ้นอยู่กับคำ กลุ่มความด้วย คือ ข้อเท็จจริงใดที่โจทก์ไม่ได้กล่าวมาในคำฟ้องก็ไม่เป็นประเด็น และข้อเท็จจริงในคำ ฟ้องที่จำเลยรับโดยคำให้การก็ไม่เป็นประเด็นข้อพิพาทที่จะต้องนำสืบพยานกัน ดังนั้นจึงอาจเรียก ภาระการพิสูจน์ว่า “หน้าที่นำสืบตามคำกลุ่มความ”

3.4.1.2 หน้าที่นำสืบในความหมายของการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ

หน้าที่นำสืบในความหมายของการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ หมายถึง หน้าที่ที่ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลังกลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเป็นธรรมดาอยู่เองที่ไม่ สามารถจะให้กลุ่มความทั้งสองฝ่ายสืบพยานพร้อมกัน หน้าที่ในการนำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลังนี้ ตรงกับหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลัง ซึ่งศาลกำหนดในวันชี้ สองสถานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183

ดังนั้น ปัญหาภาระในการพิสูจน์นั้น ต่างกับปัญหาในการนำพยานเข้าสืบ เพราะคดีที่มีหลายประเด็น หน้าที่นำสืบอาจจะอยู่ที่โจทก์บ้าง จำเลยบ้างก็ได้ แต่ศาลอาจสั่งว่าเพื่อความสะดวก ให้โจทก์หรือจำเลยนำพยานเข้าสืบก่อนในทุกประเด็นก็ได้ เพราะหน้าที่นำพยานเข้าสืบไม่ได้เป็น สิ่งที่กำหนดไว้ตายตัว ซึ่งต่างจากเรื่องภาระการพิสูจน์ที่เป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนด กลุ่มความหรือศาลก็ ไม่สามารถกำหนดเปลี่ยนแปลงให้ผิดแปลกแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดได้ ภาระการพิสูจน์ จึงต่างกับหน้าที่นำสืบก่อนในข้อที่ว่าถ้าภาระการพิสูจน์ตกแก่ฝ่ายใดฝ่ายนั้นต้องนำสืบ แต่จะนำสืบ ก่อนหรือหลังต้องแล้วแต่การกระทำนำสืบอีกชั้นหนึ่ง หน้าที่นำสืบก่อนมีผลในทางได้เปรียบ เสียเปรียบในเชิงว่าความ แต่ภาระการพิสูจน์เป็นผลถึงให้คดีแพ้ชนะ โดยตรง

อย่างไรก็ตาม สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จากเดิมมาตรา 84 ที่ใช้คำว่า“หน้าที่นำสืบ” เป็นมาตรา 84/1 โดยใช้คำว่า “ภาระการพิสูจน์”

โดยไม่ได้แก้ไขคำว่า“หน้าที่นำสืบ” เป็น คำว่า “ภาระการพิสูจน์”ในมาตราอื่น ซึ่งก็ไม่เกิดปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด เนื่องจากมาตราอื่นไม่ใช่คำที่มีความหมายเฉพาะเหมือนในมาตรา 84/1 ยกตัวอย่างเช่น มาตรา 183 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ศาลต้องกำหนดประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้ผู้ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นใดก่อนหรือหลัง คือการจัดลำดับการสืบพยานนั่นเอง และในวรรคสามบัญญัติให้ผู้ความมีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดนั้นไม่ถูกต้อง ดังนั้น คำว่า “หน้าที่นำสืบ” ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (เดิม) หมายถึงภาระการพิสูจน์ แต่หน้าที่ที่ศาลกำหนดให้ผู้ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหลัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 หมายถึงหน้าที่นำพยานเข้าสืบก่อนหลัง³⁶

3.4.2 หลักกฎหมายพยานที่ใช้ในการกำหนดภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์เป็นผลถึงให้คดีแพ้ชนะโดยตรง การที่จะทราบว่าฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ต้องพิจารณาจากกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีพิจารณาความที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโดยทั่วไป หลักกฎหมายที่ใช้กำหนดภาระการพิสูจน์ของคู่ความว่าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในคดี มี 4 ประการ ดังนี้

3.4.2.1 หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ

หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดตามกฎหมายไทย มีหลักอยู่ว่า “ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่กับฝ่ายที่กล่าวอ้าง” ในเรื่องละเมิดตามธรรมดาผู้ที่อ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้ตนต้องเสียหายจะต้องเป็นผู้นำสืบถึงความจงใจ หรือความประมาทเลินเล่อของอีกฝ่ายหนึ่งให้ได้ เพราะฉะนั้นถ้าโจทก์อ้างว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ โจทก์ก็ต้องมีหน้าที่นำสืบให้ได้ ถ้าสืบไม่ได้ศาลต้องยกฟ้อง ตัวอย่างเช่น โจทก์ฟ้องว่า จำเลยกระทำแก่โจทก์โดยประมาทเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของโจทก์เสียหาย ดังนี้เป็นหน้าที่ของโจทก์ต้องนำสืบให้สมเมื่อโจทก์สืบไม่ได้ต้องพิพากษายกฟ้อง

³⁶ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...)พ.ศ.สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2551). *ความเป็นมาและประเด็นการอภิปรายของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ.(แก้ไขเพิ่มเติมภาค 1 ลักษณะ 5 ว่าด้วยพยานหลักฐาน)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 65

ตามกฎหมายโรมัน มีหลักทั่วไปว่า ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับคู่ความซึ่งกล่าวอ้าง (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat) ดังนั้น ภาระการพิสูจน์ตามปกติตกแก่โจทก์ แต่บางกรณีอาจต้องถูกพิสูจน์โดยจำเลย เช่น กรณีบุคคลใดใส่ความฝ่ายตรงข้าม ให้ได้รับความเสียหาย บุคคลนั้นจะต้องพิสูจน์ว่าความจริงเขาไม่ได้เป็นเช่นนั้น

ตามกฎหมายอังกฤษ มีหลักอยู่ว่าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันเป็นมูลพิพาทขึ้นมา ฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบ (he who asserts a matter must prove it) ดังนั้นในคดีแพ่งภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับโจทก์ มีคดีมากมายซึ่งภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อตกแก่โจทก์ ในขณะที่ภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้ออื่นๆ ตกอยู่กับจำเลย ในการฟ้องคดีสำหรับความประเมินเลินเล่อภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ (negligence) และความเสียหาย (damage) ตกอยู่กับโจทก์แต่ในกรณีที่จำเลยกล่าวอ้างว่าโจทก์มีส่วนในความประมาทเลินเล่อด้วย (contributory negligence) ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับจำเลยในกรณีที่ภาระการพิสูจน์ในประเด็น หรือข้อใดได้เถียงในข้อเท็จจริงตกแก่ฝ่ายใดฝ่ายนั้นไม่นำพยานหลักฐานเข้าสืบฝ่ายนั้นต้องแพ้คดี ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับโจทก์ผู้ฟ้องคดีละเมิดไม่ใช่เป็นการตกลงกันเองระหว่างคู่ความ โจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่เพียงแต่พิสูจน์ถึงความเสียหาย แต่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการละเมิดขึ้น โดยเขาต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขาดความระมัดระวังซึ่งเกิดจากจำเลย

ตามกฎหมายของอเมริกา ในคดีแพ่งธรรมดา เมื่อคู่ความซึ่งกล่าวอ้างเป็นประเด็นต้องพิสูจน์ให้ได้รับความจริงตามที่กล่าวอ้างภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับเขา คู่ความซึ่งมีภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงจะต้องมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบ และทำให้ลูกขุนเชื่อในพยานหลักฐานที่นำมาแสดงนั้น ตัวอย่างเช่น ในคดีประมาทเลินเล่อ (negligence case) โจทก์ต้องมีหน้าที่

1. มีภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย
2. นำพยานหลักฐานมาสืบถึงความประมาทเลินเล่อและ
3. ทำให้ศาลเชื่อในข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

อย่างไรก็ตาม จำเลยอาจจะมีภาระหน้าที่ทั้ง 3 ประการนี้ในกรณีที่โจทก์ประมาทเลินเล่อร่วม (The contributory negligence of the plaintiff)

ในปัจจุบัน คดีละเมิดเนื่องจากความประมาทเลินเล่อซึ่งเกิดขึ้นจากการขาดความระมัดระวัง และการไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ทั่วไป (general duty) หรือมาตรฐานความประพฤติ (Standard of conduct) เป็นปัญหาของการพิสูจน์ทั้งนี้ ด้วยเหตุนี้ในคดีรถยนต์ชนกันบนทางหลวงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะทำให้อคติปรากฏชัดขึ้น และลูกขุนสามารถที่จะกำหนดมาตรฐานของความประพฤติเป็นพิเศษ โดยปราศจากพยานหลักฐาน

แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการพิสูจน์บางอย่าง (some proof) ไม่ว่าจะ เป็นพยานโดยตรง หรือพฤติการณ์แวดล้อมกรณี ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ความต้องกระทำก่อนที่ปัญหาเรื่องหน้าที่ (the question of duty) จะถูกตัดสินและคณะลูกขุนจะยอมรับว่าความประพฤติเช่นนี้มีเหตุผลหรือไม่ภายใต้พฤติการณ์แวดล้อมนั้น

ตามกฎหมายแคนาดา โจทย์ต้องพิสูจน์คดีของเขา ภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ในการพิสูจน์ถึงหน้าที่ใช้ความระมัดระวัง (duty of care) การกระทำและผล (Causation), ความเสียหาย (damage) ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ และเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อ นั้น บุคคลผู้มีภาระการพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อ นั้น บุคคลผู้มีภาระการพิสูจน์ไม่ว่าจะเป็นผู้ฟ้องคดี หรือต่อสู้คดีจะต้องพิสูจน์ให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักหรือมีความเป็นไปได้ และโดยปราศจากเหตุแห่งข้อสงสัยทั้งปวง

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ในคดีแพ่งกฎหมายฝรั่งเศสได้บัญญัติหลักทั่วไปในเรื่องหน้าที่นำสืบไว้ในมาตรา 1315 ซึ่งบัญญัติเป็นภาษาอังกฤษว่า (He who claims execution of an obligation must prove it) บทบัญญัติมาตรา 1315 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า “บุคคลใดใช้สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้บุคคลนั้นต้องพิสูจน์” จะเห็นได้ว่ามาตรา 1315 ได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งต้องการเรียกร้องให้ชำระหนี้จะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงหนี้ นั้น ดังนั้นในการบรรเทาความเสียหาย โจทก์จึงต้องพิสูจน์ถึงสิทธิเรียกร้องของเขาและจำเลยต้องพิสูจน์ถึงข้อต่อสู้ต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในคดีละเมิดภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ โจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความผิด (fault) การกระทำและผล (causation) และอันตรายที่ได้รับ (harm) อย่างไรก็ตามก่อนที่โจทก์จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนภายใต้กฎหมายฝรั่งเศส โจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าเขาได้รับความเสียหาย และความเสียหายนั้นเป็นผลจากการกระทำ (act) หรือละเว้นการกระทำ (omission) ซึ่งจำเลยต้องรับผิดชอบรับผิดชอบนี้อาจจะเป็นความรับผิดชอบของจำเลยเอง หรือเป็นความรับผิดชอบสำหรับการกระทำของผู้อื่น หรือเป็นความเสียหายซึ่งเกิดจากสิ่งของที่อยู่ในความดูแล

ตามกฎหมายเยอรมัน มีหลักทั่วไปอยู่ว่า คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งยกเป็นข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ของตน (each party must prove those facts which gave rise to right or defences on which it relies) ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเรียกว่า “Beweislast”

ในคดีละเมิดเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ว่าเขาได้รับความเสียหายและความเสียหายนั้นเป็นสิทธิตามกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823 และการกระทำของจำเลย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย (unlawful) และศีลธรรม (culpable) กล่าวโดยเฉพาะก็คือ โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยปฏิบัติ

ต่ำกว่ามาตรฐานความระมัดระวัง (standard of care) และโดยการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์

ตามกฎหมายสวีต ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีละเมิด โจทก์ต้องพิสูจน์ว่า จำเลยกระทำผิดกฎหมายไม่ว่าโดยจงใจ (intention) หรือประมาทเลินเล่อ (negligence) ในการพิสูจน์นั้น โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยมีความจงใจ (intention) ที่จะทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย หรือจำเลยไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้วการกระทำพิสูจน์ถึงเหตุ (cause) และผล (effect) ของการกระทำยังตกอยู่แก่โจทก์อีกด้วย

ตามกฎหมายญี่ปุ่น โดยเหตุที่ในคดีละเมิด การจงใจ (intent) หรือประมาทเลินเล่อ (negligence) ของจำเลยเป็นพื้นฐานของความรับผิด (basic of liability) ดังนั้นการกระทำพิสูจน์ถึงความผิด (the burden of proof of fault) ตกอยู่แก่โจทก์ ในคดีส่วนมากโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลย (defendant's fault) และถึงแม้ว่าไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดได้อย่างเต็มที่ ผู้พิพากษาอาจใช้การสันนิษฐานได้ (the judge may be able to presume it) อย่างไรก็ตามมีบางคดีโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดและความเสียหายได้ หลักความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) จึงถูกนำมาใช้จะเห็นได้จากกรณีอุบัติเหตุที่เกิดจากยานยนต์ (motorvehicle accidents)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Common Law เช่น อังกฤษ, อเมริกา, แคนาดา หรือประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส, เยอรมัน, สวีต หรือญี่ปุ่นก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการกระทำพิสูจน์ตกแก่คู่ความซึ่งกล่าวอ้าง หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ มีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ซึ่งกำหนดการกระทำพิสูจน์ไว้ว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น” หลักนี้เป็นหลักที่ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเมื่อคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์แก่รูปคดีของตน ก็ต้องรับภาระและความเสี่ยงภัยที่แพ้คดีในประเด็นนั้นหากว่าไม่ตนไม่สามารถพิสูจน์ได้

ดังนั้นในคดีที่โจทก์ฟ้องบรรยายข้อเท็จจริงใดมาและจำเลยให้การปฏิเสธ ไม่ว่าจะปฏิเสธลอยหรือปฏิเสธ โดยอ้างเหตุแห่งการนั้นชัดเจน โจทก์จะต้องเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบเพราะเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง และในคดีที่จำเลยให้การรับหรือถือว่ารับในประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้าง แต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ ดังนี้ ประเด็นที่โจทก์อ้างย่อมฟังเป็นที่ยุติและข้อต่อสู้ของจำเลยย่อมเป็นประเด็นพิพาทที่จำเลยอ้างขึ้นใหม่ จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องนำสืบ³⁷

³⁷ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2541). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.

3.4.2.2 หลักข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของกลุ่มความฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียวควรจะให้ กลุ่มความฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น (Res Ipsa Loquitur)

การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อหลัก Res Ipsa Loquitur

นี้ใช้ในเรื่องละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อ เพราะคดีธรรมดาเกี่ยวกับละเมิด ตกเป็นภาระการพิสูจน์ของโจทก์ที่จะสืบถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยให้ศาลเห็นจึงจะบังคับ ให้จำเลยใช้ค่าเสียหายได้ แต่ในบางเรื่องโจทก์ไม่มีทางจะสืบได้เลย เพราะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ประมาทอยู่ในอำนาจและในความรู้ของฝ่ายจำเลยทั้งหมด ไม่มีใครทราบต้นเหตุได้นอกจากจำเลย เช่นนี้ ถ้าจะยังขึ้นเกณฑ์ให้โจทก์สืบถึงความประมาทของจำเลยอยู่ โจทก์ก็ไม่มีทางทำได้เพื่อ บรรเทาความเดือดร้อนนี้ หลักในเรื่องนี้จึงเกิดขึ้น เรียกว่า “Res Ipsa Loquitur” หลักนี้เป็นกฎเกณฑ์ ในเรื่องพยานหลักฐานโดยแท้มิใช่เป็นหลักที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิด

ท่านศาสตราจารย์หลวงจำรุญ เนติศาสตร์ ได้อธิบายหลัก Res Ipsa Loquitur นี้ว่า “หลักนี้ใช้ในเรื่องประมาทในทางละเมิด กล่าวคือ เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นและมีข้อได้เถียงกันว่าฝ่าย ใดเป็นฝ่ายประมาทแล้ว บางกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเองย่อมบอกอยู่ในตัวว่าฝ่ายใดเป็น ผู้ประมาท เช่นเรือลำหนึ่งจอดอยู่ในแม่น้ำอีกลำหนึ่งแล่นมาและเกิดชนกันขึ้นเช่นนี้ ปกติแล้วย่อม เข้าใจว่า ฝ่ายที่แล่นนั้นเองเป็นฝ่ายประมาท เพราะถ้าหากไม่ประมาทแล้ว เรือตามปกติชนกันไม่ได้ หรือถ้าเราเดินไปตามถนน มีของตกลงมาจากตึกแถวโดนเราเป็นต้น ปกติย่อมเป็นที่เข้าใจได้แล้วว่า ฝ่ายเป็นเจ้าของสิ่งของนั้น หรือเจ้าของบ้านนั้นเป็นฝ่ายประมาท หลักนี้ย่อมเป็นประโยชน์ในการ สืบพยานทั้งนี้ในทางลักษณะพยานมีข้อสันนิษฐานแยกได้เป็นสองประการ คือ เป็นข้อสันนิษฐาน ในทางข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนอย่างหนึ่ง หรือเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้ ศาลสันนิษฐานอีกอย่างหนึ่ง

หลักกฎหมายที่กล่าวข้างต้นนี้ ก็หมายไปทางสันนิษฐานข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน นั้นเอง กล่าวคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นแสดงอยู่ในตัวว่าเกิดขึ้นไม่ได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะประมาท ฉะนั้นในการดำเนินคดีทำนองนี้ โจทก์ก็เป็นแต่เพียงสืบว่าสิ่งที่ทำให้เกิดเสียหายขึ้นนั้น อยู่ในการ จัดการดูแลของจำเลยหรือคนของจำเลยและความเสียหายจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากฝ่ายจำเลยได้ใช้ความ ระมัดระวังตามสมควร เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่ของจำเลยที่จะต้องนำสืบแสดงให้เห็นว่าเป็นอย่าง อื่นมิฉะนั้น ศาลอาจฟังได้ว่าจำเลยประมาท

คำว่า “Res Ipsa Loquitur” ท่านอาจารย์ไพจิตร ปุญญพันธ์ แปลความว่า “เหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง” โดยได้อธิบายหลักนี้ไว้ว่า “หลักนี้ใช้บังคับในคดีที่เกิดความเสียหายโดยประมาทเลินเล่อในกรณีที่ไม่ต้องพิสูจน์ว่า จำเลยได้ประมาทเลินเล่อนอกเหนือไปจากเหตุที่เกิดขึ้นนั่นเอง อันแสดงว่าเกิดจากความประมาทเลินเล่ออยู่ในตัว โดยหลักที่ว่าเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ ไม่ใช่จำเลยต้องพิสูจน์ในบางกรณีโจทก์ย่อมประสบความสำเร็จมากมาย เพราะอาจเป็นไปได้ว่าเหตุที่เกิดอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่ผู้เดียวที่ เป็นผู้ก่อขึ้น โจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุได้เกิดขึ้นก็จริง แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรอันจะเป็นการแสดงถึงมูลกรณีหรือที่มา (Origin) แห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย ในการใช้หลักเรื่อง “เหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง (principle of res ipsa loquitur) ย่อมทำให้พิสูจน์ได้ง่ายขึ้นเป็นการหลีกเลี่ยงข้อยุ่งยากไปได้มาก

หลักหรือความรับผิดชอบที่ว่านี้ ไม่ใช่หลักว่าด้วยความรับผิดชอบ (principle of liability) หรือหลักทางกฎหมายสารบัญญัติ (principle of substantive Law) แต่เป็นกฎเกณฑ์ในลักษณะพยานหลักฐาน (rule of evidence) มีกรณีหลายกรณีที่เกี่ยวข้องว่าเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง ในการใช้หลักนี้โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าได้เกิดเหตุขึ้นก็พอแล้ว ไม่ต้องพิสูจน์อะไรกันอีก ไม่จำเป็นต้องอ้างหรือพิสูจน์ถึงการกระทำหรือละเว้นการกระทำของจำเลยโดยเฉพาะผลของการใช้หลักนี้คือ ย่อมถือว่าเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นโดยจำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่อนั้นเป็นเสมือนหนึ่งว่าได้เกิดขึ้นอันเป็นผลเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าอย่างน้อยที่สุดผลของการใช้หลักเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเองนี้ ก็คือเพียงแต่เหตุที่เกิดขึ้นเท่านั้นย่อมเป็นการแสดงพยานหลักฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ (prima-facie evidence of negligence) ไว้แล้ว

ที่ว่าเป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ (evidence of negligence) นั้น มิได้หมายความว่าผู้ต้องรับผิดชอบได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อแต่ประการใด แต่หมายความว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น แสดงถึงความประมาทเลินเล่อของผู้ต้องรับผิดชอบไปในตัว หรือกฎหมายถือว่า ได้กระทำความผิดหรือประมาทเลินเล่อในการไม่ควบคุมดูแลดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น”

ท่านอาจารย์บัญญัติ สุชีวะ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “Res Ipsa Loquitur” หมายความว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ย่อมแสดงอยู่ในตัวว่า ฝ่ายใดควรจะเป็นฝ่ายผิด กล่าวคือพฤติการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะเกิดความเสียหายนั้น ไม่มีใครนอกจากผู้กระทำความเสียหายเท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และการที่เกิดเหตุเช่นนั้นขึ้นก็ไม่มีทางสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากต้องสันนิษฐานว่าเป็นเพราะความประมาทของผู้กระทำ ตัวอย่างเช่น รถยนต์แล่นขึ้นไปชนคนบนทางเท้า หรือชนร้านริมถนน กระจกตันไม้ตกมาจากบนบ้านถูกคนเดินถนนเหล่านี้ เบื้องแรกย่อมสันนิษฐานว่า ฝ่ายรถยนต์หรือเจ้าของบ้านต้องเป็นฝ่ายประมาท เพราะมิเช่นนั้นจะเกิดเหตุการณ์

ดังนั้นขึ้นไม่ได้เลย ในกรณีเช่นนี้โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบแต่เพียงว่าข้อเท็จจริงอย่างใดเกิดขึ้นเท่านั้น ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องนำสืบว่า เหตุที่เกิดขึ้นนั้นมีไฉ่เพราะความประมาทของคน ถ้าจำเลยไม่นำสืบ หรือนำสืบดังข้อต่อสู้ไม่ได้ก็ต้องรับผิดชอบ

คดีที่กฎหมายจะสันนิษฐานว่าจำเลยได้ประมาทเลินเล่อนั้นคือ

1. เมื่อสิ่งทำให้เกิดอันตรายเสียหายนั้นอยู่ในอำนาจของจำเลย
2. เหตุที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิด ถ้าผู้ที่กระทำการได้ใช้ความระมัดระวัง

ตามสมควร

ตัวอย่างเช่น โจทก์เดินอยู่ในถนน ถึงแย่งหล่นลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลยโดน โจทก์บาดเจ็บเสียหาย ตัดสินว่าจำเลยได้ประมาทเลินเล่อ หรือ โจทก์เกิดอยู่ใต้สะพานรถไฟ อิฐที่ก่อสะพานหล่นลงมาโดนโจทก์บาดเจ็บ ถือว่าบริษัทรถไฟเลินเล่อ หรือจำเลยก่อศึกใหม่ๆ ตึกพังลงมาทับร้านขายของของโจทก์เสียหาย ถือว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ ในเรื่องนี้ข้อสำคัญที่ควรพิจารณาคือว่า ถ้าสิ่งทำให้เกิดอันตรายนั้นเป็นของที่มีชีวิตกับที่ไม่มีชีวิต ข้อบังคับกฎหมายผิดกัน เช่น สัตว์ที่มีกำลังทำอะไรได้ด้วยตัวเอง ถ้าสัตว์กระทำการเสียหายให้เกิดขึ้น ไม่จำเป็นว่าเจ้าของได้ประมาทเลินเล่อเสมอไป เช่น ตัวอย่าง ก. ขับรถม้าไปตามถนน รถเข้าไปในร้านข้างถนน กระทำให้เขาเสียหาย กฎหมายไม่สันนิษฐานว่าได้เกิดเพราะความประมาทเลินเล่อของคนขับ เพราะการที่ม้าพารถเข้าไปข้างถนนนั้น อาจจะเป็นโดยม้าพยศเหลือกำลังคนขับเอาไว้ไม่อยู่ หรือโดยมั่วตลึงใจสิ่งอื่น โดยคนขับก็มีความสามารถอย่างธรรมดาและไม่เคยรู้ว่าม้าของตนมีนิสัยที่จะพยศซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ เจ้าของรถม้าไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าม้าของนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต กฎหมายสันนิษฐานว่าได้เลินเล่อ เช่น ก. ขับรถยนต์ไปตามถนน รถยนต์เข้าไปในร้านเขาทำให้เขาเสียหาย ในที่นี้เห็นได้ว่าตามธรรมดาถ้าคนขับไม่เลินเล่อไม่มีเหตุอื่นที่จะให้รถยนต์เข้าไปได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีเรื่องเกิดขึ้นกฎหมายคงสันนิษฐานว่าคนขับได้เลินเล่อ

หลักนี้เป็นหลักกฎหมายอังกฤษที่กำหนดขึ้นเพื่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี เพราะหากเป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงใดอยู่ในความรู้เห็นของกลุ่มความแต่เพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ย่อมไม่เป็นธรรม หากกฎหมายกำหนดให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นฝ่ายรับภาระการพิสูจน์ ดังนั้นฝ่ายที่รู้เห็นจึงมีภาระการพิสูจน์ที่จะสืบหรืออธิบายให้เห็นว่าความจริงมิใช่เป็นอย่างที่ฝ่ายอ้างเข้าใจ ถ้าฝ่ายรู้ไม่ยอมสืบก็ต้องถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างที่ฝ่ายอ้างอ้างถึงจริง ๆ

หลักนี้ใช้กันมากในเรื่องละเมิดอันเกิดจากความประมาท ตามปกติการที่โจทก์อ้างว่าจำเลยประมาททำให้เกิดความเสียหาย โจทก์จะต้องมีภาระการพิสูจน์ แต่บางกรณีโจทก์ไม่มีทางพิสูจน์ได้เพราะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความประมาทอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยเพียงฝ่ายเดียว ถ้าหากกฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์โจทก์ก็ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดี จึงทำให้

เกิดหลัก Res Ipsa Loquitur (เหตุการณ์หรือวัตถุบอกเรื่องของตัวเอง) ซึ่งหลักนี้มีว่า ถ้าอุบัติเหตุเกิดขึ้นทำให้โจทก์เสียหายเพราะการกระทำของจำเลย และเหตุนั้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยเพียงฝ่ายเดียวแล้ว ถ้าจำเลยไม่อธิบายถึงสาเหตุนั้นได้ ต้องถือว่าจำเลยประมาทไว้ก่อน และจำเลยต้องมีการการพิสูจน์แล้วว่าตนมิได้ประมาท ดังนั้น ตามหลักนี้ แม้ว่าคู่ความฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญ พิจารณาเพียงว่า ข้อเท็จจริงอยู่ในความรับรู้ของคู่ความฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียว ฝ่ายนั้นก็มีการการพิสูจน์

ในประเทศไทย แม้จะไม่มีกรนำหลักนี้มาบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ แต่เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกา และกฎหมายสารบัญญัติก็พบว่ามีการนำหลักนี้มาใช้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 436 บัญญัติว่า “บุคคลผู้อยู่ในโรงเรียนต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดเพราะของตกหล่นจากโรงเรียนนั้น หรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในพื้นที่ย่านนิคม” จะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบในเรื่องของตกหล่นจากโรงเรียนจะมีอยู่แก่เจ้าของโรงเรียนเสมอ จนกว่าจะพิสูจน์แก้ตัว ซึ่งเป็นไปตามหลัก Res Ipsa Loquitur ที่เจ้าของโรงเรียนควรจะเป็นผู้ที่รับรู้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงต้องเป็นฝ่ายรับการการพิสูจน์

3.4.2.3 หลักการการพิสูจน์เป็นไปตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

ข้อสันนิษฐานเป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดให้มีขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือ หรือ เครื่องช่วยในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงหนึ่งข้อเท็จจริงใดโดยยึดหลักว่า “สิ่งทั้งปวงทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติและบุคคลย่อมทำการไปโดยสุจริต”

ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย หมายถึง หลักกฎหมายพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการรับฟังข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีข้อสันนิษฐานศาลก็จะรับฟังข้อเท็จจริงในเบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างหนึ่งอย่างใดก่อนจนกว่าจะได้มีการพิสูจน์หักล้างเป็นอย่างอื่น โดยข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเป็นรูปแบบของการใช้เหตุผลทางกฎหมายในการให้การรับรองข้อเท็จจริงโดยดึงมาสู่ข้อเท็จจริงที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์³⁸ ซึ่งข้อสันนิษฐานตามกฎหมายมีได้ทั้งในกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ³⁹

³⁸ เจ็มซัย ชุตินวงศ์. (2536). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: ห.จ.ก. โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. หน้า 14

³⁹ พรเพชร วิจิตรชลชัย. (2536). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รัชดา. หน้า 26

(1) ข้อเสนอแนะเด็ดขาด หรือข้อเสนอแนะตามกฎหมายซึ่งหักล้างไม่ได้ หมายถึง ข้อเสนอแนะตามกฎหมายที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการนำพยานหลักฐานมาสู้หักล้างเป็นอย่างอื่นได้ เมื่อเงื่อนไขแห่งข้อเสนอแนะฟังได้เป็นยุติ ผลก็จะนำไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงไม่ถือว่าเป็น ข้อเสนอแนะตามความหมายของกฎหมายลักษณะพยาน โดยแท้จริงแล้วข้อเสนอแนะเด็ดขาด มักจะเป็นเรื่องของบทกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายมักจะใช้ถ้อยคำ “ให้ถือเอา” “ให้ถือว่า” “ให้ถือตาม” หรือถ้อยคำที่มีลักษณะบังคับทำนองเดียวกัน เช่น ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 10,11,14 และ 17 เป็นต้น

(2) ข้อเสนอแนะไม่เด็ดขาด หรือข้อเสนอแนะที่หักล้างได้ หมายถึง ข้อเสนอแนะแห่งกฎหมายที่เปิดโอกาสให้มีการนำพยานหลักฐานมาสู้หักล้างได้ตามเหตุที่กฎหมายกำหนด ข้อเสนอแนะไม่เด็ดขาดนั้นนับว่าเป็นข้อเสนอแนะที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะมีลักษณะไม่เด็ดขาด โดยให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงบางอย่างในเบื้องต้นจนกว่าจะมีการพิสูจน์เป็นอย่างอื่น ผลของข้อ สันนิษฐานจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับหน้าที่นำสืบ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใด กล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริง นั้น แต่ถ้ามีข้อเสนอแนะไว้ในกฎหมาย หรือ มีข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพ ปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติ ตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อเสนอแนะนั้นครบถ้วนแล้ว”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวแสดงว่า กรณีที่มีกฎหมายสันนิษฐาน หรือมีข้อเสนอแนะที่ ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดนั้น ยังต้องมี การรับฟังพยานหลักฐานต่อไป ซึ่งศาลจะต้องกำหนดภาระการพิสูจน์ให้ถูกต้องตามบทสันนิษฐาน ของกฎหมาย หรือข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ จึงมี ผลต่อภาระการพิสูจน์ กล่าวคือ เป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์” เป็นการโยนภาระการพิสูจน์ไปให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแทน

ข้อเสนอแนะตามกฎหมาย ได้แก่

3.4.2.3.1 ข้อสันนิษฐานเรื่องละเมิด (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 437)

บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั้นเอง ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงผู้มีไว้ในครอบครองของตน ซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย”

ฎ.237/2491 ในเรื่องเรือใบกับเรือกลไฟชนกัน เมื่อเจ้าของเรือใบมาฟ้องเรียกค่าเสียหาย เป็นหน้าที่ของฝ่ายเรือกลไฟจะต้องนำสืบก่อนในข้อที่จะไม่ต้องรับผิดชอบ ส่วนจำนวนค่าเสียหายเป็นหน้าที่ของฝ่ายเรือใบจะต้องนำสืบก่อน

ฎ.762/2517 โรงงานจำเลยใช้เครื่องจักรที่เดินด้วยกำลังไฟฟ้า และไฟไหม้เนื่องจากไฟฟ้าลัดวงจร ดังนี้ ไฟฟ้าซึ่งใช้เดินเครื่องจักรเป็นทรัพย์สินอันเกิดอันตรายได้โดยสภาพ ซึ่งจำเลยผู้มีไว้ในความครอบครองจะต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั้นเอง ตาม ป.พ.พ.มาตรา 437

ฎ.4037/2545 ความเสียหายของรถยนต์บรรทุกและรถลากฟ่วง 4 คัน เกิดขึ้นในขณะที่ลูกจ้างของจำเลยกำลังยกแท่นไฮดรอลิกเพื่อเทน้ำตาลดิบออกจากรถยนต์บรรทุกและรถลากฟ่วงซึ่งจอดอยู่บนแท่นไฮดรอลิกนั้นลงจนเกือบ โดยแท่นไฮดรอลิกดังกล่าวเป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้น ซึ่งจำเลยผู้มีไว้ในครอบครองจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั้นเองตาม ป.พ.พ. มาตรา 437 โจทก์จึงไม่ต้องนำสืบว่าเหตุที่เกิดความเสียหายเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อของลูกจ้างจำเลย

3.4.2.3.2 ข้อสันนิษฐานในเรื่องทรัพย์สิน

คดีความที่พิพาทกันส่วนใหญ่เป็นเรื่องการแย่งกรรมสิทธิ์ หรือ สิทธิครอบครอง ซึ่ง ตาม ป.พ.พ. บัญญัติข้อสันนิษฐานไว้ตั้งแต่มาตรา 1369 – 1373 ดังต่อไปนี้

มาตรา 1369 บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน

มาตรา 1370 ผู้ครอบครองนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าครอบครองโดยสุจริต โดยความสงบและโดยเปิดเผย

มาตรา 1371 ถ้าพิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดครอบครองทรัพย์สินเดียวกันสองคราว ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นได้ครอบครองติดต่อกันตลอดเวลา

มาตรา 1372 สิทธิซึ่งผู้ครอบครองใช้ในทรัพย์สินที่ครอบครองนั้นท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสิทธิซึ่งผู้ครอบครองมีตามกฎหมาย

มาตรา 1373 ถ้าทรัพย์สินเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ได้จัดไว้ในทะเบียนที่ดิน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลผู้มีชื่อในทะเบียนเป็นผู้มีสิทธิครอบครอง

3.4.2.3.3 ข้อสันนิษฐานในเรื่องบุคคลยอมทำการด้วยความสุจริต

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 6 บัญญัติว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต”

ฎ.165/2544 การแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตกเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนา นั้นมิได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 155 ภาวะการพิสูจน์จึงตกแก่โจทก์ทั้งสองที่จะต้องนำสืบถึงความไม่สุจริตของจำเลยที่ 3 ถึงที่ 5 ซึ่งเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินจากจำเลยที่ 1 และที่ 2

3.4.2.3.4 ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ

โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานได้ เช่น ข้อสันนิษฐานของเอกสารมหาชน (ป.วิ.พ. มาตรา 127)

กรณีที่ต้องมีการบังคับตรวจจากร่างกายและอวัยวะของบุคคล เช่น เลือด เนื้อเยื่อ สารคัดหลั่ง ฯลฯ จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้รับการตรวจ ถ้าเขาไม่ยินยอมก็มีบทสันนิษฐานข้อเท็จจริงในกรณีที่ไม่ยินยอมเช่นนี้ ไว้ใน ป.วิ.พ. มาตรา 128/1 (วรรคสี่) และ ป.วิ.อ. มาตรา 244/1 (วรรคสอง)

3.4.2.4 หลักข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์

ตามหลักนี้ ศาลต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ทุกสิ่งย่อมจะต้องเป็นไปตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงที่ผิดธรรมดา ฝ่ายนั้นต้องมีภาวะการพิสูจน์หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า ข้อสันนิษฐานในทางข้อเท็จจริง คือ เนื่องจากในการนำสืบพยานหลักฐานของคู่ความ เมื่อได้ปรากฏข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว ก็อาจทำให้ศาลสันนิษฐานในข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นได้ และถ้ามีข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อใด ฝ่ายที่จะต้องเสียหายจากข้อสันนิษฐานนั้น ก็มีภาวะการพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานนั้นเกิดขึ้นทันที เช่น ในการทำสัญญาทางธุรกิจ โดยปกติธรรมดาจะได้รับการสันนิษฐานทางธุรกิจว่าต้องมีค่าตอบแทน

ถ้าฝ่ายใดกล่าวอ้างว่าเป็นการทำให้เปล่า ฝ่ายนั้นต้องมีภาระการพิสูจน์⁴⁰ ซึ่งหลักนี้มีการขยายความต่อไปด้วยว่า หลักกฎหมายที่เป็นหลักทั่วไปถือเป็นสิ่งปกติธรรมดาของกฎหมายเรื่องนั้น ส่วนข้อยกเว้นถือเป็นสิ่งผิดปกติ ดังนั้น ถ้าคู่ความฝ่ายใดอ้างว่าตนมีสิทธิตามข้อยกเว้น ฝ่ายนั้นมีการพิสูจน์ เช่น หลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิ์ดีกว่าผู้โอนเป็นหลักทั่วไป ดังนั้น ในคดีที่โจทก์ฟ้องเรียกทรัพย์ที่ถูกขโมยคืนจากจำเลย ถ้าจำเลยต่อสู้ว่าจำเลยซื้อต่อมาจากการขายทอดตลาดของศาลโดยสุจริต ดังนี้ จำเลยต้องมีภาระการพิสูจน์

หลักนี้ ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย หรือ มีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว” กล่าวคือ โดยทั่วไปโจทก์มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงที่ตนเองเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง แต่ในบางสถานการณ์ ที่สภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์แสดงตัวของมันอยู่ว่าจำเลยน่าจะเป็นฝ่ายประมาท ถ้าจำเลยไม่ประมาท เหตุร้ายนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงที่เปลี่ยนภาระการพิสูจน์จากฝ่ายโจทก์ไปให้กับจำเลย ที่จะต้องพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงนี้ว่า ตนไม่ได้ประมาทเพราะอะไร หรือตนได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอแล้วในสถานการณ์นั้นอย่างไร ถ้าจำเลยนำสืบไม่ได้ หรือสืบไม่สมมาตรฐานการพิสูจน์ จำเลยก็ต้องรับผิดชอบ⁴¹ อย่างไรก็ตาม ศาลไทยได้นำหลักนี้มาปรับใช้กับคดีก่อนจะมีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 541/2473 การที่จำเลยมีของที่หายไว้ในความยึดถือในเวลากระชั้นชิดนั้น เป็นเหตุให้สันนิษฐานได้ว่า จำเลยรับไว้โดยรู้สีกว่าเป็นของร้าย จึงเป็นหน้าที่จำเลยจะต้องนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานนี้ มิฉะนั้นจำเลยมีความผิดฐานรับของโจร

⁴⁰ คณิง ฤาไชย. พยาน. (2521). กรุงเทพมหานคร: สารศึกษาการพิมพ์. หน้า 35

⁴¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 40

ข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์หรือข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงนั้นเป็นเรื่องที่ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงไปตามรูปคดีเฉพาะราย กล่าวคือ เมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งฟังได้แล้วศาลก็สันนิษฐานข้อเท็จจริงอีกข้อหนึ่งตามหลักตรรกวิทยาหรือใช้เหตุและผลตามความเป็นจริง บางครั้งเรียกกันว่า การอนุมาน ซึ่งเมื่อเป็นข้อสันนิษฐานที่เกิดขึ้นจากการใช้เหตุผลของศาล ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะเกิดขึ้นหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานของศาล มิใช่ข้อสันนิษฐานที่เด็ดขาด ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว ทั้งยังไม่แน่นอนว่าจะเกิดข้อสันนิษฐานอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเหมือนกับกรณีของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายหรือไม่ จำต้องอาศัยการตีความของศาลเพื่อสร้างบรรทัดฐานต่อไปในทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษ

3.4.3 ภาระการพิสูจน์ความรับผิดชอบละเมิด

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ได้กำหนดภาระการพิสูจน์ไว้ว่า คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความ ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์ จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว ซึ่งเป็นหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นน่าสืบ แต่ที่น่าสนใจคือเรื่องข้อยกเว้นหลักดังกล่าว คือกรณีมีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์ จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว เมื่อนั้นภาระการพิสูจน์ก็จะถูกผลักไปให้อีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจถึงภาระการพิสูจน์ความรับผิดชอบละเมิดเพื่อที่จะนำไปปรับใช้กับเรื่องนิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายสินค้าล่วงหน้ากับผู้ซื้อผู้ขาย ตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 โดยบัญญัติถึงข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นคุณแก่ผู้ซื้อผู้ขายเพื่อผลักภาระการพิสูจน์ไปให้กับนายหน้าซื้อขายสินค้าล่วงหน้าซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพนั้น

3.4.3.1 ภาระการพิสูจน์ความรับผิดเพื่อละเมิดในกรณีทั่วไป

โดยทั่วไปแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดว่าจะต้องรับผิดภายใต้หลักเกณฑ์ใด นั้น มีทฤษฎีมูลเหตุความรับผิดทางละเมิดที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี คือทฤษฎีรับภัยและทฤษฎีความผิด⁴²

ทฤษฎีรับภัย ทฤษฎีนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นต้องชดใช้ค่าเสียหาย โดยมีได้ค้ำประกันว่าผู้กระทำละเมิดจะต้องกระทำความผิดด้วย เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น และรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ก่อขึ้นก็ควรถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ทำละเมิด ไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงถือว่าเมื่อได้กระทำการใด ๆ ขึ้นแล้วย่อมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่งคือ อาจมีผลดีหรือผลร้ายก็ได้ ผู้กระทำจะต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้น กล่าวคือ หากมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้กระทำต้องรับผลแห่งความเสียหายนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด

โดยเหตุผลที่ผู้ยึดแนวความคิดทฤษฎีรับภัยอ้างว่าไม่ควรมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความผิดในเรื่องความรับผิดในทางละเมิดคือ “เหตุผลทางกฎหมาย” ซึ่งถือว่าผลแห่งความรับผิดทางละเมิดคือการบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย มิใช่เป็นการลงโทษเช่นเดียวกับผลแห่งความรับผิดทางอาญา และ “เหตุผลทางพฤติกรรม” ซึ่งถือว่าเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นโดยหาผู้ผิดไม่ได้ก็ไม่เป็นการสมควรที่จะให้ผู้เสียหายเป็นผู้รับเคราะห์ โดยที่ความเสียหายมิได้เกิดจากการกระทำของเขา แต่ควรเป็นผู้ก่อความเสียหายที่ควรรับเคราะห์ ทั้งนี้ โดยให้พิเคราะห์ว่าภัยนั้นเป็นผลมาจากเหตุใด และเหตุนั้นใครเป็นผู้ก่อ ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าให้พิเคราะห์ว่าการกระทำใด เป็นความผิดหรือไม่เป็นความผิดนั้น เห็นว่าเป็นการยากยิ่งนัก เนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่อาจเปลี่ยนแปลงได้แล้วแต่ท้องถิ่นและกาลสมัย ซึ่งต่างจากการหาเหตุของความเสียหายซึ่งย่อมใช้ได้ทุกกาลสมัย

ทฤษฎีความรับผิด ทฤษฎีนี้ยอมรับหลักที่ว่าผู้ก่อความเสียหายจะต้องรับผิดก็ต่อเมื่อการกระทำของตนเป็นความผิด ซึ่งถือหลัก “ไม่มีความผิดโดยปราศจากความผิด” ซึ่งต่างจากทฤษฎีรับภัยที่ถือว่าอาจมีความรับผิดได้แม้ไม่มีความผิดก็ตาม

⁴² สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2543). *ความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้า(Product Liability)*. หน้า 5 - 6

เมื่อพิจารณาแนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของผู้กระทำละเมิดว่าจะต้องรับผิดภายใต้หลักเกณฑ์ใดแล้วนั้น จะพบว่าความรับผิดเพื่อละเมิดตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นหลักละเมิดที่อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีความรับผิด ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ากฎหมายไทยไม่มีการบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าไว้เป็นกรณีเฉพาะ เพราะฉะนั้นหากลูกค้าซึ่งเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายได้รับความเสียหายจากการกระทำทางละเมิดของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า . ในการดำเนินคดีฟ้องร้องให้นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยผู้เสียหายมีหน้าที่หรือภาระต้องพิสูจน์ว่านายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้มีการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตน หากไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ก็ต้องแพ้กคดีไปโดยไม่ได้รับการเยียวยา

จากภาระการพิสูจน์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นภาระหนักที่ตกแก่ผู้เสียหาย เนื่องจากว่าการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้านั้นค่อนข้างจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการกระทำเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้านั้นต้องทำผ่านนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเท่านั้น การซื้อขายจึงเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแต่เพียงฝ่ายเดียว ถึงแม้ว่าลูกค้าผู้เสียหายจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าก็ตาม แต่ก็อาจจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นได้อย่างไร หรือนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างไร ดังนั้น จึงเห็นว่าการดำเนินคดีของผู้ซื้อหรือผู้ขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่ได้รับความเสียหายค่อนข้างเป็นไปได้ยากหรือบางกรณีค่าเสียหายที่ได้รับก็อาจไม่คุ้มค่าใช้จ่ายและเวลาที่เสียไป

3.4.3.2 ภาระการพิสูจน์ความรับผิดเพื่อละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 436

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 436 บัญญัติว่า “บุคคลผู้อยู่ในโรงเรือนต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดเพราะ ของตกหล่นจากโรงเรือนนั้น หรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร” จะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบในเรื่องของตกหล่นจากโรงเรือนจะมีอยู่แก่เจ้าของโรงเรือนเสมอ จนกว่าจะพิสูจน์แก้ตัว ซึ่งเป็นไปตามหลัก Res Ipsa Loquitur ที่เจ้าของโรงเรือนควรจะเป็นผู้ที่รับรู้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงต้องเป็นฝ่ายรับภาระการพิสูจน์

และเมื่อนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 มาปรับกับเรื่องนี้ ทำให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ เฉพาะในประเด็นที่ว่า

(1) จำเลยเป็นผู้อยู่ในโรงเรือนขณะเกิดเหตุ
 (2) มีความเสียหายเกิดขึ้นเพราะของตกจากโรงเรือน หรือมีการทิ้งขี้วางของตกไปในพื้นที่อันมิควร

(3) มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล คือ ความเสียหายนั้นเกิดจากโรงเรือนหลังที่จำเลยครอบครองหรือมีการทิ้งขี้วางของจากโรงเรือน

จะเห็นได้ว่าตามมาตรานี้ ผู้เสียหายไม่มีหน้าที่ในการพิสูจน์ว่าความเสียหายที่ตนเองได้รับนั้นเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ทั้งนี้ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 436 มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด ผู้เสียหายมีหน้าที่พิสูจน์แต่เพียงว่า ความเสียหายนั้นเกิดจากโรงเรือนหลังที่จำเลยครอบครองหรือมีการทิ้งขี้วางของจากโรงเรือนนั้น โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าผู้ใดเป็นผู้ที่ทำให้ของตกหล่นหรือทิ้งขี้วางจากโรงเรือน

3.4.3.3 ภาระการพิสูจน์ความรับผิดเพื่อละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437

ตามมาตรา 437 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่าบุคคลใดครอบครอง หรือ ควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลบุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบ เพื่อ การเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้นเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือ เกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของอันตรายได้โดยสภาพหรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย

ความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 เป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) หรือเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด คือ ผู้รับผิดไม่ต้องมีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ต้องรับผิด ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าไม่มีข้อความใดเลยระบุว่าผู้ต้องรับผิดจะต้องกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่เพียงมีข้อเท็จจริงต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 437 บุคคลผู้ครอบครอง หรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล หรือบุคคลผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายก็ต้องรับผิดแล้ว แต่อย่างไรก็ตามมิใช่เป็นความผิดโดยสมบูรณ์⁴³ ทั้งนี้เพราะยังมีข้อแก้ตัวให้พ้นผิดได้ในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุ

⁴³ วิมล สุวรรณ. (2550). *ความรับผิดทางแพ่งอันเนื่องมาจากวัตถุอันตราย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 89

สุดวิสัย หรือความเสียหายนั้นเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเองเพื่อเป็นข้อต่อสู้ที่ทำให้จำเลย หลุดพ้นความรับผิดชอบ

เมื่อบทบัญญัติมาตรา 437 มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ดังนั้นภาระการพิสูจน์ตามมาตรา 437 นี้จึงต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 เช่นเดียวกัน ดังนี้

(1) โจทก์มีภาระการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล คือพิสูจน์ว่า ความเสียหายที่โจทก์ได้รับ เกิดจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตรายที่จำเลยครอบครองอยู่ก็เป็นการ เพียงพอที่จำเลยผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลต้องรับผิดชอบแล้ว แม้ว่าเขาจะใช้ความระมัดระวังอย่างดีแล้วก็ตาม

(2) โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาท เลินเล่อหรือไม่ เนื่องจากมาตรา 437 มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด การพิสูจน์ดังกล่าวจึง ไม่เป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดความรับผิด โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจาก ยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของจำเลยเท่านั้น

ดังนั้น หากนำหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 ซึ่งเป็น หลักการที่ผลักภาระการพิสูจน์ไปให้ผู้กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมาเทียบเคียงใช้กับเรื่องความรับผิดระหว่าง นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขาย เมื่อลูกค้า(ผู้ซื้อหรือผู้ขาย)ผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นจำเลย ภาระการพิสูจน์ของโจทก์จำเลยจะเป็น อย่างไรย่อมเป็นไปตามประเด็นที่ปรากฏในคำฟ้องและคำให้การ ทำให้กรณีนี้แม้โจทก์จะได้รับ ผลประโยชน์จากข้อสันนิษฐานคือผู้รับผิดไม่ต้องมีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ต้องรับผิด แต่ โจทก์ก็ต้องนำสืบข้อเท็จจริงให้ได้ว่าโจทก์ได้รับความเสียหาย และความเสียหายนั้นเกิดจากการ กระทำของจำเลย เพียงแต่ไม่ต้องนำสืบว่าจำเลยกระทำให้เกิดความเสียหายอย่างไร

3.4.4 ภาระการพิสูจน์ในคดีผู้บริโภค

การที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายจะฟ้องนายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในคดีละเมิดจากความ ประมาทเลินเล่อ นั้น เป็นเรื่องยากที่โจทก์จะหาพยานเพื่อนำมาพิสูจน์ความประมาทของจำเลยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ดังนั้นใน ประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ จึงได้ลดภาระของโจทก์โดยนำหลักกฎหมายเรื่อง Res Ipsa Loquitur มาใช้ โดยให้โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์เพียงให้เห็นว่า โจทก์ได้รับความเสียหายซึ่งเป็นผลจาก การกระทำของจำเลย ซึ่งโดยทั่วไปความเสียหายนั้นไม่ควรจะเกิดขึ้น ถ้าจำเลยใช้ความระมัดระวัง ตามปกติและ โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความประมาทของจำเลยอีก หากแต่จำเลยมีภาระที่ต้อง

พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำการประมาทเพราะในบางกรณีจำเลยฝ่ายเดียวเท่านั้นเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มีบทบัญญัติเรื่องภาระการพิสูจน์ดังนี้ มาตรา 29 ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของกลุ่มความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับกลุ่มความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจนั้น

โดยหลัก คดีผู้บริโภคนในส่วนที่เป็นคดีแพ่งต้องใช้หลักเกณฑ์การค้นหาข้อเท็จจริงและการกำหนดภาระการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 แต่เนื่องจากคดีผู้บริโภคนมีกฎหมายบัญญัติในเรื่องวิธีพิจารณาไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ซึ่งมุ่งเน้นคุ้มครองผู้บริโภคในการดำเนินคดี โดยเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่ต่อสู้คดีบนพื้นฐานของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งถือว่ากลุ่มความทั้งสองฝ่ายมีสถานะในการต่อสู้คดีเท่าเทียมกันโดยยึดหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้หนึ่งมีหน้าที่นำสืบ” มาเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ในการนำสืบพยานหลักฐานด้านเทคนิค หรือขั้นตอนการผลิต ซึ่งผู้บริโภคนไม่มีขีดความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล ให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายผู้ประกอบการที่จะต้องนำข้อมูลหลักฐานมาแสดงต่อศาลเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน ดังนั้น คดีผู้บริโภคนจึงไม่นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายในการบัญญัติดังกล่าวเนื่องจากในปัจจุบัน ความรู้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความรวดเร็วไปอย่างมาก สินค้าและการให้บริการที่ผลิตขึ้นมาจึงมีความสลับซับซ้อนและใช้กรรมวิธีการผลิตและการให้บริการที่มีความยุ่งยาก ส่งผลให้เกิดความยากลำบากแก่ผู้บริโภคในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุของความเสียหายซึ่งไม่ได้อยู่ในความรับรู้ของตน⁴⁴

แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ใช้บังคับได้แต่เฉพาะคดีที่มีข้อพิพาทในทางแพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะนำไปใช้กับคดีอาญาไม่ได้ถึงแม้ว่าคดีอาญานั้นจะมีข้อพิพาทส่วนแพ่งซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการบริโภคสินค้าหรือบริการอยู่ด้วยก็ตาม เนื่องจากบทนิยามคำว่า “คดีผู้บริโภคน” ในมาตรา ๓ จำกัดไว้แต่เฉพาะคดีแพ่งเท่านั้น ที่จะถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคน ข้อพิพาทส่วนแพ่งที่พิจารณารวมไปกับคดีอาญาจึงไม่อยู่ในความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภคน” ตามบทนิยามดังกล่าว หากแต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เว้นแต่จะได้มีการแยกฟ้องข้อ

⁴⁴ นายชาญณรงค์ ปราณิจิตต์. การจัดทำร่างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน. รฟพัฒนาศักดิ์. หน้า 198.

พิพาทส่วนแบ่งนั้นเป็นคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาจึงจะถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้

เนื่องจากพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาไว้ในหมวด 8 ซึ่งหากมีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ในบางกรณีก็อาจเป็นทั้งความผิดในส่วนแบ่งและในส่วนของอาญา ซึ่งข้อพิพาทส่วนแบ่งที่พิจารณารวมไปกับคดีอาญาไม่อยู่ในความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภค” จึงนำเรื่องภาระการพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 มาใช้บังคับไม่ได้ หากแยกฟ้องข้อพิพาทส่วนแบ่งนั้นเป็นคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาเพื่อที่จะให้ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคที่อยู่ใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็จะเป็นการไม่สะดวกและเป็นการจำกัดสิทธิของผู้ฟ้องคดีตามกฎหมายประมวลวิธีพิจารณาความในเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ที่ให้อำนาจผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งดังกล่าวได้ทั้งต่อ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งและศาลที่กำลังพิจารณาคดีส่วนอาญาอยู่

จากหลักกฎหมายพยานหลักฐานของไทย ความรับผิดชอบของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า โดยเฉพาะในกรณีละเมิด ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ดังนั้นจึงต้องนำบัญญัติทั่วไปในเรื่องละเมิดมาปรับใช้ ดังนั้นถ้าผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นผู้เสียหายจะฟ้องร้องให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ารับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้น ผู้ซื้อหรือผู้ขายจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตน หน้าที่นำสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อดังกล่าวตกอยู่กับผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ ตามเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องภาระการพิสูจน์ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ความว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความ ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับความเสียหาย จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว” คำว่าหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงตกอยู่กับคู่ความฝ่ายใดที่กล่าวอ้างนั้นหมายความว่าโจทก์อ้างข้อเท็จจริงใด ๆ แต่จำเลยไม่รับ ข้อเท็จจริงนั้นย่อมถึงกันอยู่ ไม่แน่ว่าเป็นความจริงที่โจทก์กล่าวหรือไม่ เมื่อโจทก์เป็นฝ่ายอ้างว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างนั้นโจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบให้ศาลเชื่อว่าเป็นความจริงดังที่โจทก์กล่าวอ้าง ดังนั้นภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากระทำโดยละเมิดเป็นเหตุให้ตนได้รับความเสียหาย ก็จะต้องมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำละเมิดแก่ตนอย่างไร ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องไม่อาจทราบว่านายหน้าซื้อขาย

ล่วงหน้านั้นได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอแล้วหรือยัง และขนาดของความระมัดระวังของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้านั้นจะเทียบกันมาตรฐานใด

ดังนั้นหากผลลัพท์การพิสูจน์ในคดีละเมิดของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า โดยกำหนดการพิสูจน์ไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ก็จะเกิดประโยชน์ ด้วยเหตุผลดังนี้

(1) เพื่อความสะดวกในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐาน เพราะข้อสันนิษฐานตามกฎหมายช่วยให้ประเด็นในการพิจารณาน้อยลงและเด่นชัดขึ้น

(2) กรณีละเมิดจากความประมาทเลินเล่อ นั้น เป็นเรื่องยากที่โจทก์จะหาพยานเพื่อนำมาพิสูจน์ความประมาทของจำเลย เนื่องจากผู้ซื้อหรือผู้ขายซึ่งเป็นผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องไม่อาจทราบว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอแล้วหรือยัง และขนาดของความระมัดระวังของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะเทียบกันมาตรฐานใด

(3) เพื่อคุ้มครองผู้สุจริตให้ได้รับความเป็นธรรม

3.5 กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของต่างประเทศ

3.5.1 กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของอเมริกา⁴⁵

กฎหมายที่ใช้กำกับดูแลตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าของประเทศสหรัฐอเมริกาคือ

The Commodity Exchange Act Of 1936 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมอีก 4 ฉบับคือ

- 1.The Commodity Exchange Act Of 1978
- 2.The Commodity Exchange Act Of 1982
- 3.The Commodity Exchange Act Of 1986
- 4.The Commodity Exchange Act Of 1962

เป็นกฎหมายที่ออกเพื่อรองรับการใช้อำนาจของคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า Commodity Future Trading Commission หรือที่เรียกว่า CFTC ซึ่งคณะกรรมการนี้ประกอบด้วย ประธาน 1 คน และกรรมการอีก 4 คนที่แต่งตั้งมาจากประธานาธิบดี โดยความเห็นชอบและแนะนำจากรัฐสภา มีวาระการดำรงตำแหน่งครั้งละ 5 ปี มีการพ้นจากตำแหน่งเมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่ง หรือถูกสภาองคมนตรี ปลดออกจากตำแหน่ง คณะกรรมการกำกับการซื้อขายล่วงหน้ามีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลตลาดซื้อขายล่วงหน้า รวมทั้งออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับ

⁴⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2540). *เอกสารประกอบการพิจารณาการประชุมกรรมการร่างกฎหมายคณะพิเศษ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย พ.ศ.*

ตลาดล่วงหน้าทั้งหมดของสหรัฐอเมริกา ยกเว้นการกำหนดอัตรามาร์จินของสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งเป็นอำนาจของแต่ละตลาดที่จะกำหนด นอกจากนี้แล้วจะมีอำนาจและหน้าที่หลัก ๆ ที่พอสรุปได้ดังนี้

- 1) พิจารณาให้ความเห็นชอบกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของตลาด
- (2) ให้ความเห็นชอบสัญญาซื้อขายล่วงหน้าทุกประเภท ที่ใช้ซื้อขายในตลาดล่วงหน้าของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งในหลักการใหญ่ ๆ คณะกรรมการ CFTC จะเป็นผู้กำหนดขนาดของสัญญา ประเภทของทรัพย์สินพื้นฐาน หรือประเภทของสินค้าที่จะใช้ซื้อขายล่วงหน้า ข้อกำหนดเกี่ยวกับการส่งมอบและวิธีการชำระเงิน วิธีการหักล้างก่อนสัญญาครบกำหนด
- (3) พิจารณาคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจซื้อขายล่วงหน้า ควบคุมผู้ประกอบการซื้อขายล่วงหน้าให้ปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ของตลาด
- (4) กำหนดให้ตลาดจัดทำรายงานประจำวันเสนอต่อคณะกรรมการ CFTC เกี่ยวกับสถานะภาพของตลาด

(5) มีอำนาจระงับข้อพิพาท

การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในสหรัฐอเมริกาได้เกิดขึ้นที่ตลาดนครชิคาโกเป็นแห่งแรก การซื้อขายล่วงหน้าอันแรกคือการทำสัญญาซื้อขายข้าวโพด ซึ่งปัจจุบันได้มีการซื้อขายครอบคลุมถึงสินค้าทุกชนิด สิ่งของ บริการ สิทธิและผลประโยชน์ที่จะมีการส่งมอบล่วงหน้า โดยมีตลาดสินค้าล่วงหน้าในประเทศ 17 แห่ง แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

(1) สินค้าโภคภัณฑ์ จำนวน 5 แห่ง ตลาดที่สำคัญคือ Kansas City Board Of Trade จัดตั้งโดยเอกชน โดยมีประเภทสินค้า อาทิเช่น ข้าวสาลี ข้าวโอ๊ต กุ้งแช่แข็ง ข้าวโพด ถั่วเหลือง ฯลฯ

(2) ซื้อขายเงินตรา ตราสาร โหลหะมีค่า จำนวน 5 แห่ง ตลาดที่สำคัญคือ Philadelphia Board Of Trade จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้าคือ เงินตราสวิส เยอรมัน และฝรั่งเศส

(3) สินค้าทั่วไป(ครอบคลุมสินค้าทุกอย่าง) จำนวน 7 แห่ง ตลาดที่สำคัญคือ
- New York Merchantile Exchange จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ เนย ฯลฯ

- Chicago Board Of Trade จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ ข้าวโพด ถั่วเหลือง พันธบัตรรัฐบาล เงินตราสกุลสหรัฐ เป็นต้น

- Chicago Merchantile Exchange จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ ตัวเงินสหรัฐ ดัชนีหุ้น เงินยูโร เป็นต้น

3.5.2 กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของประเทศอังกฤษ

กฎหมายที่ใช้กำกับดูแลตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าของประเทศอังกฤษ คือ

Financial Services Act 1986 ซึ่งเริ่มบังคับใช้เมื่อเดือนเมษายน 1988 โดยครอบคลุมไปถึงสินค้า แยกเป็น

1. สินค้าเกษตร
2. น้ำมันเชื้อเพลิง
3. โลหะมีค่า
4. อนุพันธ์ทางการเงิน

ตลาดซื้อขายสินค้าน้ำมันของประเทศไทยมีองค์กรที่กำกับดูแลคือ Securities And Investments board (SIB) อังกฤษได้รวมการควบคุมการซื้อขายหลักทรัพย์ และการซื้อขายเข้าด้วยกันด้วยเหตุผลที่ว่า การคุ้มครองผู้ลงทุนควรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันไม่ควรแยกการควบคุมการประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ และการซื้อขายล่วงหน้า และประการต่อมาเขาถือว่าการกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบธุรกิจ โดยการออกหุ้นหรือตัวสัญญาใช้เงิน และการออกตราสารทางการเงิน ซึ่งหมายถึงสัญญาซื้อขายพืชผลล่วงหน้า เหล่านี้มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือการให้สินเชื่อแก่ผู้ประกอบการ ดังนั้นเพื่อเป็นการยกระดับผู้ประกอบการซื้อขายพืชผลล่วงหน้า จึงสมควรบัญญัติให้การซื้อขายสินค้าน้ำมันเป็นการซื้อขายหลักทรัพย์ด้วย และได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการกำกับดูแลการซื้อขาย และการควบคุมให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์⁴⁶

ตลาดสินค้าน้ำมันในประเทศไทยมี 4 แห่ง คือ⁴⁷

(1) London Commodity Exchange เริ่มดำเนินงานในปี 1954 จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ กาแฟโรบัสต้า โกโก้ น้ำตาลทรายดิบ น้ำตาลทรายขาว ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ มันฝรั่ง และคาร์บอนเรื่อ

(2) International Petroleum Exchange เริ่มดำเนินงานในปี 1980 จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ น้ำมันดิบ น้ำมันไร้สารตะกั่ว ก๊าซธรรมชาติ

⁴⁶ คณิน ยอดประสิทธิ์. (2540). *การซื้อขายอนุพันธ์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 75

⁴⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 45*.

(3) London Metal Exchange เริ่มดำเนินงานในปี 1877 จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ ทองแดง ดีบุก ตะกั่ว อลูมิเนียม สังกะสี นิกเกิล ฯลฯ

(4) London International Financial Futures and Exchange เริ่มดำเนินงานในปี 1982 จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ พันธบัตรรัฐบาล อัตราแลกเปลี่ยน ดัชนีราคาหุ้น ฯลฯ

3.5.3 กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่น⁴⁸

(1) The Commodity Exchange Law ใช้บังคับกับตลาดล่วงหน้าสินค้าโภคภัณฑ์ ซึ่งมีอยู่ 12 แห่ง โดยมีตลาดที่สำคัญคือ The Tokyo Grain Exchange จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ

ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวโพด น้ำตาล เป็นต้น

(2) Security and Exchange Law ใช้บังคับกับตลาดหลักทรัพย์และตลาดล่วงหน้าหลักทรัพย์ ซึ่งมีอยู่ 9 แห่ง โดยมีตลาดที่สำคัญคือ The Tokyo Security Market Exchange จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ หุ้น หลักทรัพย์

(3) Financial Future Trading Act ใช้บังคับกับตลาดล่วงหน้าทางการเงิน ซึ่งมีอยู่เพียงแห่งเดียว โดยมีตลาดที่สำคัญคือ The Tokyo International Financial Future Exchange จัดตั้งโดยเอกชน ประเภทของสินค้า คือ เงินตราต่างประเทศ

3.5.4 กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าของประเทศมาเลเซีย⁴⁹

กฎหมายที่ใช้กำกับดูแลตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าของประเทศมาเลเซีย คือ Commodities Trading Act เริ่มใช้บังคับเมื่อปี 1985 โดยมีองค์กรกำกับดูแลชื่อ Commodities Trading Commission ซึ่งมีองค์ประกอบจำนวน 4-10 คน ดังนี้ ประธาน ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม หรือรองฯ ปลัดกระทรวงการคลังหรือรองฯ และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 6 คน ตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าของประเทศมาเลเซียประกอบไปด้วยการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าโภคภัณฑ์ และควบคุมไปถึงสัญญาซื้อขาย

เมื่อได้พิจารณาถึงกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า ไม่ว่าจะ

เป็น Commodity Future Trading Commission ของประเทศสหรัฐอเมริกา Financial Services Act 1986 ของประเทศอังกฤษ The Commodity Exchange Law ของประเทศญี่ปุ่น หรือ

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 45.*

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน

Commodities Trading Act ของประเทศมาเลเซีย กฎหมายของประเทศเหล่านี้ก็ไม่ได้กำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับผู้ซื้อหรือผู้ขายไว้แต่อย่างใด แต่จะกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าหรือคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในการไปกำหนดเป็นสัญญาซื้อขายล่วงหน้า หรือไปกำหนดนิติสัมพันธ์ย่อยระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า(ผู้ซื้อหรือผู้ขาย)